

Eesti kutseharidussüsteemi kirjeldus: temaatiline ülevaade

Kutsehariduse Seirekeskus
Esimene väljaanne
2006

Ülevaade on koostatud CEDEFOPi tellimusel ning järgmiste ekspertide poolt:

- ❖ Evelin Silla
- ❖ Katrin Ausmees
- ❖ Kersti Kõiv
- ❖ Inge Kiviselg
- ❖ Reeli Liivik
- ❖ Hasso Kukemelk
- ❖ Külli All
- ❖ Katrin Mälksoo
- ❖ Indrek Mahla
- ❖ Katre Savi
- ❖ Anita Orav

ReferNet Eesti

01 – ÜLDINE POLIITILINE KONTEKST – TEADMISTEPÕHISE ÜHISKONNA RAAMISTIK.....	4
0101 – POLIITILINE JA SOTSIAAL-MAJANDUSLIK TAUST.....	4
0102 – RAHVASTIK JA DEMOGRAAFIA	4
0103 – MAJANDUSLIKUD JA TÖÖHÕIVEALASED NÄITAJAD.....	5
0104 – RAHVASTIKU HARIDUSLIKUD NÄITAJAD	6
02 – POLIITILISED ARENGUD	8
0201 – EESMÄRGID JA PRIORITEEDID	8
03 – INSTITUTSIONAALNE RAAMISTIK ÕPPIMISVÕIMALUSTE TAGAMISEKS	10
0301 – ADMINISTRATIIVNE RAAMISTIK	10
0302 – KUTSEHARIDUSE SEADUSANDLIK RAAMISTIK.....	11
0303 – SOTSIAALSETE PARTNERITE ROLL	12
04 – ESMANE KUTSEHARIDUS.....	13
0401 – ESMASE KUTSEHARIDUSE STRUKTUUR	13
0402 – ESMANE KUTSEÕPE PÕHIKOOLIS.....	13
0403 – KUTSEHARIDUS PÕHIHARIDUSE BAASIL.....	13
0404 – ÕPIPOISIKOOLITUS.....	14
0405 – TEISED NOORTELE SUUNATUD PROGRAMMID.....	15
0406 – KUTSEHARIDUS KESKHARIDUSE BAASIL	16
0407 – KUTSEHARIDUS KÕRGGKOOLIS.....	16
05 – TÄISKASVANUTE TÖÖALANE KOOLITUS.....	18
0501 – TAUST JA TÄISKASVANUTE TÖÖALASE KOOLITUSE PÕHITÜÜBID	18
0502 – RIIKLIKULT TOETATUD JÄTKUKOOLITUS KÕIGILE	20
0503 TÖÖTUTE JA TEISTE TÖÖTURU RISKIGRUPPI KUULUVATE ISIKUTE KOOLITAMINE.....	22
0504 TÄIENDÕPE ETTEVÕTTE VÕI SOTSIAALSE PARTNERI INITSIAATIIVIL	23
0505 TÄIENDÕPE INDIVIIDI ALGATUSEL	23
06 – KUTSEÕPETAJATE KOOLITUS.....	24
0601–KUTSEÕPETAJATE JA -KOOLITAJATE TÜÜBID KUTSEHARIDUSES	24
0602 – ÕPETAJAD JA KOOLITAJAD ESMAKUTSEÕPPES (IVET)	25
0603–KUTSEÕPETAJATE JA -KOOLITAJATE TÜÜBID ESMA–JA TÄIENDKUTSEHARIDUSES	26
07 –OSKUSTE JA PÄDEVUSTE ARENDAMINE NING INNOVATIIVNE PEDAGOOGIKA	27
0701 – VAJALIKE OSKUSTE KINDLAKSMÄÄRAMISE MEHHAANISMID	27
0702 – ÜLEMINEKUD JA PARTNERLUSSUHTED HARIDUSES	27
0703 – ÕPPEKAVAUUENDUS.....	27
08 – HARIDUSE TÕENDAMINE – TUNNUSTAMINE JA LIKUVUS.....	29
0801 – TASEMEKOOLITUSE TÕENDAMINE: ÜLDMÕISTED JA -SKEEMID	29
0802 – MITTEFORMAALSE JA VABAHARIDUSLIKU ÕPPE TÕENDAMINE JA TUNNUSTAMINE	30
09 – ÕPI-, KARJÄÄRI- JA TÖÖALANE NÕUSTAMINE	32
0901 – STRATEEGIA JA PAKKUMINE.....	32
0902 – SIHTRÜHMAD JA TEENUSTE OSUTAMISE VIISID.....	33
0903 – TEENUSEOSUTAJAD	34
10 – KUTSEHARIDUSE RAHASTAMINE – INVESTEERINGUD INIMRESSURSSIDESSE	36
1001 – RAHASTAMISE KORRALDAMINE.....	36
1002 – ESMASE KUTSEHARIDUSE RAHASTAMINE	36
1003 – TÄIENDKUTSEÕPPE JA TÄISKASVANUHARIDUSE RAHASTAMINE.....	37
1004 – TÖÖTUTE NING TÖÖTURUL MITTEOSALEVATE GRUPPIDE KOOLITUSE RAHASTAMINE.....	38
1005 – INIMRESSURSID: RAHASTAMISEST INVESTEERINGUTENI	39
11 – EUROOPA JA RAHVUSVAHELINE MÕÕDE – ELUKESTEV ÕPE HARIDUSES	41
1101 – EUROOPA LIIDU POLIITIKA PRIORITEETIDE, PROGRAMMIDE JA ALGATUSTEGA SEOTUD RIIKLIKUD STRATEEGIAD	41
1102 – HARIDUSE EUROOPASTUMISE / RAHVUSVAHELISTUMISE MÕJU	42
BIBLIOGRAAFILISED ALLIKAD	44

01 – ÜLDINE POLIITILINE KONTEKST – TEADMISTEPÕHISE ÜHISKONNA RAAMISTIK

0101 – POLIITILINE JA SOTSIAAL-MAJANDUSLIK TAUST

Eesti on iseseisev demokraatlik vabariik, kus kõrgeima riigivõimu kandja on rahvas, kes teostab riigivõimu hääleõiguslike kodanike kaudu. Rahvas teostab võimu riigikogu valimise ja rahvahääletusega ning see toimub üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Valitsuse ja kohtute tegevus on korraldatud võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttel.

Seadusandlik võim kuulub Riigikogule, mille 101 liiget valitakse vabadel valimistel proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Täidesaatev riigivõim kuulub Vabariigi Valitsusele. Valitsus viib ellu riigi sise- ja välispoliitikat ning korraldab suhteid teiste riikidega; korraldab ja kooskõlastab valitsusasutuste tegevust; korraldab seaduste, Riigikogu otsuste ja Vabariigi Presidendi aktide täitmist.

Eesti riigipea on Vabariigi President, kes on riigi esindaja rahvusvahelises suhtlemises. Valitsemisalade korraldamiseks moodustatakse seaduse alusel vastavad ministeeriumid. Hariduselu korraldajaks Eestis on Haridus- ja Teadusministeerium.

Eestis on 15 maakonda, 39 linna ja 202 valda. Riigi kohaliku tasandi valitsusasutuste hulka kuuluvad maavalitsused, mida juhib maavanem. Kõiki kohaliku elu küsimusi otsustavad ja korraldavad kohalikud omavalitsused, kelle ülesandeks on korraldada antud vallas või linnas koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, gümnaasiumide ja huvialakoolide, raamatukogude, rahvamajade, muuseumide, spordibaaside, turva- ja hooldekodude, tervishoiuasutuste ning teiste kohalike asutuste ülalpidamist juhul, kui need on omavalitsusüksuse omanduses.

Eesti üheks kultuuriliseks eripäraks on kakskeelne kogukond (eesti- ja venekeelne haridus) ja multikultuurne ühiskond. 2003. aastal oli eestlaste osatähtsus rahvastikus veidi üle 68%. Kutsekoolide seas on nii eestikeelseid, venekeelseid kui ka kakskeelseid koole. Koolide ühiseks tunnuseks on inglise keele oskuse oluline tõus. Tööturul on keelteoskus muutumas üha enam levinud eelduseks.

Kutsehariduse tunnusjooneks võib pidada ka bilateraalse koostöö kogemust Põhjamaadega (eriti Soomega). Koostöö (kutse)koolide tasandil on kestnud üle 10 aasta ning see on oluliselt kaasa aidanud koolide arengule.

Vaatamata mõnede kutsekoolide kõrgele mainele on kutseharidusel Eestis olnud pigem negatiivne maine. Üldiselt väärtustatakse pigem gümnaasiumi- ja kõrgharidust. Viimastel aastatel on aga tööstuse ja tootmisvaldkonna nagu ka sealse oskustööjõu maine paranenud.

0102 – RAHVASTIK JA DEMOGRAAFIA

Eesti pindala on 54,227 km² ning 2004. aasta algul oli Eestis arvestuslikult 1 356 045 elanikku. Rahvaarvu pideva vähenemise põhjus on viimase kümne aasta jooksul olnud nii loomuliku iibe kui ka välisrändesaldo negatiivne väärtus. Rahvastiku vanuskoosseisu

muutust iseloomustab noorte vähenev osatähtsus, mille on tinginud juba kümme aastat kestnud vähenenud sündimus (Eesti statistika aastaraamat 2005, Statistikaamet).

Koolides õppijate arv hakkab langema alates 2007. aastast, mis seab nii koolid kui kutseõppeasutused suurte probleemide ette – vähenev õppurite arv jätab lisaks suurtele majanduslikele probleemidele (rahastamisel kasutatakse “pearaha”-süsteemi) oma jälje ka õppekvaliteedile (kvaliteetsete ja kaasaegsete õppebaaside ja õpetajate saamise jaoks on vaja teatud kriitilist massi õppijaid). Samas kasvab vajadus täiendus- ja ümberõppe järele. Nende suundade väljaarendamine on õppeasutustele suur väljakutse.

Potentsiaalsete õppijate arvu vähenemine (50% võrra 10 aasta jooksul) toob kaasa kutseõppe kontsentreerumise nii piirkonniti kui valdkonniti ning koolide spetsialiseerumise. Selle protsessiga on juba alustatud, et olla valmis teistsuguseks demograafiliseks olukorraks mõne aasta pärast. Kutseõppe kontsentreerimine võib mõnedes piirkondades osutada keeruliseks, kuna hariduse kvaliteedist regioonis sõltub suurel määral ka regiooni edukus ja elujõulisus.

Rahvastiku arv Eestis ('000)					
Kogu rahvastik ('000)	1995	2000	2001	2002	2003
	1448	1372	1367	1361	1356

(Allikas: Statistikaamet)

Demograafilised trendid vanusrühmade kaupa aastani 2025 ('000)						
	2003	2005	2010	2015	2020	2025
0-24	430	396	343	288	213	250
25-59	631	647	638	625	583	531
60+...	295	271	271	277	281	281
Kokku	1356	1314	1252	1190	1077	1062

(Allikas: World Population Prospects. The 2000 revision. Vol.II: The Sex and Age Distribution of the World Population". United Nations, Populations Division, New York, 2001).

0103 – MAJANDUSLIKUD JA TÖÖHÕIVEALASED NÄITAJAD

Rahvastiku majanduslik aktiivsus 2004. aastal kasvas, sealjuures tööhõive kasvas ja töötus vähenes (jätkuv trend alates 2001. aastast).

Majanduse sektoraalne jaotuvus (%)				
	1995	2000	2002	2003
Põllumajandussektor (sh jahindus, metsandus)	10.2	7.2	6.9	6.2
Tööstussektor	34.2	33.3	31.3	32.5
Teenindussektor	55.6	59.5	61.7	61.4

(Allikas: Eesti Statistikaamet. www.stat.ee)

Võrreldes 2003. aastaga kasvas 2004. aastal tööhõive tööstussektoris 8%, ent põllumajanduses ja teeninduses hõivatute arv langes (vastavalt 5% ja 3% võrra).

Riiklikult finantseeritavate koolituskohtade planeerimine kutsehariduses on vastavuses tabelis toodud tööhõive trendidega – kõige rohkem on tõusnud riiklik koolitustellimus

teeninduserialadel ja vähenenud põllumajanduserialadel. Selline tendents tekkis juba ligikaudu 10 aastat tagasi ning ei ole oluliselt muutunud. Paaril viimasel aastal on tõusnud tööstuse- ja tootmise erialade osakaal riiklikus koolitustellimuses, siiski ei ole see mõnedes valdkondades majanduse vajadusi veel rahuldanud (nt transport ja logistika, metallide töötlemine). See on seotud ka asjaoluga, et muud erialad on noorte seas jätkuvalt populaarsemad.

Seoses tööandjate aktiivsuse tõusuga on enam hakatud väärtustama ka tootmis- ja tehnikaerialade õpet, ehkki sektori siseselt on erinevate valdkondade trendid samuti väga erinevad.

Tööhõive määr, %				
	1995	2000	2002	2003
Mehed	65.7	54.7	61.1	62
Naised	52.9	60.0	51.4	52.1
Kokku	58.8	50.1	55.9	56.7

(Allikas: Eesti Statistikaamet. www.stat.ee)

Kutsekeskhariduses põhihariduse baasil on suurem osa õppuritest (66%) noormehed. See võib olla tingitud asjaolust, et põhikoolijärgses kutseõppes on rohkem noormeestele suunatud erialasid, keskharidusejärgses kutseõppes on enam nn “pehmeid” erialasid, seal on ka tütarlaste osakaal suurem.

Ajavahemikus 1995-2003 tõusis töötuse määr kõrgeima tasemeni 2001. aastal (13.6%) ning hakkas järgnevatel aastatel vähenema. 2004. aastal langes töötuse määr 9,7%-ni. Alates 1995.aastast on töötus meeste hulgas olnud suurem kui naiste hulgas.

Töötuse määr (%)				
	1995	2000	2002	2003
Kokku	9,7	13,6	10,3	10,0
Mehed	10,5	14,5	10,8	10,2
Naised	8,9	12,6	9,7	9,9
Alla 25-aastased noored	14,4	23,8	17,6	20,6

(Allikas: Eesti Statistikaamet. www.stat.ee)

Avaliku sektori hariduskulud SKP-st (%)				
	1995	2000	2002	2003
Hariduskulud (% SKPst)	5,8	5,6	5,7	5,8

(Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium)

Eesti riigi kulutused kutseõppe läbiviimisele on reaalkuludes kahanenud. Suurenenud on investeeringud koolide õppebaasidesse välisabi arvelt (ESF, ERDF, Phare, Leonardo da Vinci jne), mis aga iseenesest ei asenda õppetöö läbiviimise alafinantseeritust.

0104 – RAHVASTIKU HARIDUSLIKUD NÄITAJAD

Võrreldes Euroopa Liidu keskmise tasemega on Eestis suhteliselt väike osa madalaima taseme kvalifikatsiooniga inimesi (11%). Võttes aluseks kolmanda taseme hariduse, oli 2003. aastal sellise tasemega elanikkonna osatähtsus 25-64-aasta vanuste hulgas poolteist

korda kõrgem võrreldes Euroopa Liidu keskmisega. Eestis on haridust väärtustatud nii Nõukogude Liidu kui ka iseseisvuse ajal ning praegusel ajal on haridus eriti hinnatud (näiteks 2004. aastal jätkas üle 70% gümnaasiumi lõpetajatest oma õpinguid kõrghariduse tasemel).

25-64-aastased omandatud haridustaseme järgi 2003.a			
	ISCED 0-2	ISCED 3-4	ISCED 5-6
EL-15+uued liikmesriigid	32%	46%	20%
Eesti	12%	58%	30%

(Allikas: Eurostat, Newcronos, Labor Force Survey)

2004. aastal ei olnud 18-24-aasta vanuste hulgas keskhariduseni jõudnud 13,7% rahvastikust. See näitaja on oluliselt parem Euroopa Liidu keskmisest (16%).

18-24aastaste põhihariduse või madalama taseme hariduse omandanute osakaal, kes ei osale edasises koolituses			
	2000	2002	2003
EL-15+Uued liikmesriigid	Na	16.5%	15.9%
Eesti	14.2%	12.6%	11.8%

(Allikas: Eurostat, Newcronos, Labor Force Survey)

02 – POLIITILISED ARENGUD

0201 – EESMÄRGID JA PRIORITEEDID

Praegune hariduspoliitika on kooskõlas üldise liberaalse majandusliku ja poliitilise lähenemisega, mis Eesti ühiskonnas viimase kümne aasta jooksul domineerinud on. Palju pööratakse tähelepanu sellistele teemadele nagu koolide erastamine ja munitsipaliseerimine ning hariduse ratsionaliseerimine ja parimate tulemuste saavutamine tehtud kulutuste eest. Tööturuteenuste-alase poliitika puhul on taolist lähenemist vähem märgata, kuna riigiasutustele on endiselt jäetud praktiliselt monopolistlik roll.

Kutsehariduspoliitika määratlemisega Eestis tegelevad Riigikogu, kes võtab vastu haridust käsitlevaid seadusi, ja Vabariigi Valitsus, kes võtab vastu otsuseid riiklike haridusstrateegiate kohta. Eesti kutseharidussüsteemi on üleminekuperioodi algusest peale peetud Eesti hariduspoliitika kõige keerukamaks valdkonnaks. 1990. aastate algusest alates on Eesti kutseharidussüsteem pidanud toime tulema suurte ühiskondlike muudatustega, näiteks kohanemine turumajanduse ja poliitilise pluralismiga, kaasaegsete õppe- ja haridusstruktuuride rajamine, kutsehariduse omandajate vähenemine ning kutsehariduse maine allakäik ning lähiminevikus asetleidnud ettevalmistused elukestva õppe kontseptsiooni rakendamiseks.

1990. aastate hariduspoliitikas peeti kõrg- ja üldharidust üldiselt esmatähtsaks, kutseharidusele hakati järk-järgult suuremat tähelepanu pöörama alates 1998. aastast. Kutseharidusreform keskendus põhiliselt kutseharidussüsteemi mitmekesistamisele, ümberkorraldamisele ja tõhustamisele, paindlike rahastamismehhanismide arendamisele ning detsentraliseeritud ja sotsiaalpartnereid kaasavale juhtimisele. Need meetmed peaksid aitama kaasa kutsekeskhariduse maine tõusule ja sellest lähtuvalt ka kutsehariduse omandajate arvu suurenemisele (2003. aastal otsustas vaid umbes ¼ põhikoolilõpetajatest kutsehariduse kasuks).

Kutsehariduspoliitika põhisuunad on ära toodud dokumendis *Kutsehariduse kontseptuaalsed lähtekohad*. Kutsehariduse eesmärk on luua üksikisikutele enesearenguvõimalusi ühiskonnas asetleidvate hoogsate muudatustega kohanemiseks ja pakkuda laiapõhjalisi ametioskusi, mille kaudu tagatakse ka tööturul vajalikud konkurentsivõimelised töötajad. Võtmeprintsiibid, millel kutsehariduse korraldus peaks põhinema, on tõhusus, paindlikkus, funktsionaalsus, koostöö, kvaliteet ja kättesaadavus. Kutsehariduse kontseptsiooni tulemuseks on uus seaduslik raamistik, mis võimaldab suuremat paindlikkust kutsehariduse pakkumisel, koolide ratsionaliseerimisel ja erastamisel, uue rakenduskõrghariduse taseme (5B) väljatöötamisel ning kutsenõukogude asutamisel ja sotsiaalpartnerite kaasamisel.

Kutseharidusvaldkonnas on koostatud mitmeid olulisi dokumente ja arengukavasid, sealhulgas:

- *Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008*, mis jätkab eelmisel perioodil alustatud suundi kutsehariduse arengus, mille eesmärgiks on kutsehariduse arendamine Eestis 2008. aastani ning selleks vajalike meetmete, tegevuste ja ressursside kavandamine. Kava põhineb saavutustel, mis kavandati dokumendis *Tegevuskava kutseharidussüsteemi arendamiseks Eestis aastatel 2001-2004*.

- *Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduse kava aastateks 2005-2008*, milles kavandatakse põhjalikumalt tegevused koolivõrgu korrastamisel.
- *Kutseharidusstandard*, mis määratleb kutseõppe erinevad võimalused põhi- ja keskkariduse tasemel ning annab aluse õppekavade süsteemile.
- Täiskasvanuhariduse arengukava aastateks 2005-2008 on koostatud Elukestva õppe strateegia alusel. Arengukava kehtestab meetmed täiskasvanuhariduse.
- *Elukestva õppe strateegia aastateks 2005-2008* töötati välja kooskõlas programmiga *Haridus ja Koolitus 2010*, Euroopa Komisjoni dokumentidega *Elukestva õppe memorandum* ja *Euroopa elukestva õppe ruum* ning muude dokumentidega, mis seavad sihid lähitulevikuks. Strateegia peamine eesmärk on parandada täiskasvanute võimalusi ja tõsta nende motivatsiooni tasemehariduses, tööalases koolituses ja vabahariduses osalemiseks. Seeläbi on võimalik viia nende teadmised ja oskused vastavusse nii riigi, ühiskonna ja tööturu nõudmistele kui ka isiklike vajadustega. 2008. aastaks loodetakse tõsta 25-64 aasta vanuste osalejate osatähtsust 10% võrra.

Muud riiklikud strateegilised dokumendid nagu *Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument aastateks 2004-2006* ja *Eesti Vabariigi tööhõive tegevuskava 2004* rõhutavad vajadust parandada täienduskoolituse ja elukestva õppe riiklikku süsteemi, et parandada tööjõu kvaliteeti ja tagada tööjõu vastavus tööturu vajadustele.

Arengu seisukohalt on oluline ka kutseõppeasutuste õppekavade uuendamine. Phare programmi raames töötati aastatel 1994-1998 välja moodulipõhised õppekavad mitmetes pilootprojektis osalevates asutustes. 2001. aastaks olid kõik õppeprogrammid moodulipõhised ning koostatud vastavalt kompetentsipõhisele süsteemile, mis sobib nii noorte kui täiskasvanute esma- ja jätkukoolituseks. Õppekavade arendamine jätkub eesmärgiga luua riiklik õppekava, mis kehtestab kindlal erialal töötamiseks vajalikud kutsealase pädevuse nõuded. Riiklik kutsevalifikatsioonisüsteem peaks olema tööandjate poolt tunnustatud ja tõstma kutsehariduse mainet. Reform aitaks kindlustada kutsehariduse vastavust tööturu vajadustele, ehkki on kaheldav, kas see aitaks kaasata kutseharidusse rohkem õpilasi (võrreldes üldharidusega).

Kutseharidusreform kavandab ka õpetajate kvalifikatsiooni tõstmist. *Õpetajakoolituse riiklik arengukava 2003-2010 (projekt)* seab eesmärgiks luua parem seos õpetajakoolituse ja tööturu vahel ning panna alus koolide ja ettevõtete koostööle.

Viimane oluline muudatus näeb lisaks kutseõppeasutuste ühendamise ja kutseõppekeskuste loomise ette ka riiklike kutseõppeasutuste arvu vähendamist ja eraomandis olevate kutseõppeasutuste loomist. Phare toel korraldati kutseõppevõrgustik 2000. aastal ümber ning olemasolevatest kutseõppeasutustest loodi regionaalsed kutseõppekeskused. Eelduste kohaselt hakkavad keskused piirkonna majanduslikus ja sotsiaalses arengus olulist rolli mängima, kuna pakuvad polüfunktsionaalseid teenuseid, sealhulgas esmakoolitus, rakenduskõrgharidus, täienduskoolitus, kutsenõustamine, kutseõpetajate koolitus, tööturu analüüs ja ettevõtjate nõustamine.

03 – INSTITUTIONAALNE RAAMISTIK ÕPPIMISVÕIMALUSTE TAGAMISEKS

0301 – ADMINISTRATIIVNE RAAMISTIK

Eesti hariduspoliitika väljatöötamisega tegeleb Riigikogu. Vabariigi Valitsuse pädevusse kuulub hariduse riiklike arenguprogrammide vastuvõtmine ja nende elluviimiseks tagatiste loomine, avalike haridusasutuste moodustamine, ümberkorraldamine ja nende tegevuse lõpetamine (sh õppemaksu ja tasude määra ning tasumise korra kehtestamine), samuti avalike haridusasutuste töötajate töö tasustamise aluste kehtestamine.

Haridus- ja Teadusministeerium koordineerib hariduspoliitika elluviimist kohalike omavalitsuste ja teiste hariduskorraldusega tegelevate ministeeriumite kaudu. Nende ülesanneteks on asutada, ümber korraldada ja sulgeda riiklikke õppeasutusi (v.a ülikoolid ja rakenduskõrgkoolid); juhendada ja organiseerida õppekavade, õppeprogrammide, õpikute ja õppetöö abimaterjalide koostamist (välja arvatud ülikoolide osas); hallata riiklikke varasid, mida kasutavad õppeasutused ja haridussüsteem tervikuna. Teised kaasatud ministeeriumid on:

- Sotsiaalministeerium vastutab töötute väljaõppe ja rahastamise eest ning haldab Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskust
- Kultuuriministeerium osaleb riigi kultuuri- ja spordialase hariduse kavandamises ning koordineerib täiendkoolituse kavandamist oma valitsemisalas
- Kaitseministeerium haldab Kaitseväe Võru Lahingukooli
- Siseministeerium haldab järgmisi kutseõppeasutusi: Sisekaitseakadeemia Päästekolledži Päästekool, Sisekaitseakadeemia Politseikolledži Politseikool, Muraste Piirivalvekool

Haridus- ja Teadusministeeriumil aitavad oma poliitikat välja töötada mitmed nõuandvad organid: Õpetajate Liit, Hariduskorralduse Nõukoda, Haridusfoorum, Eesti Tööandjate Keskliit, Teenistujate Ametiliitude Keskorganisatsioon, Kutskvalifikatsiooni Sihtasutus, Eesti Vabariigi Teadus ja Aredusnõukogu, Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon Adras, Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove ja paljud teised.

Kohalikul tasandil on administratiivne roll maavalitsustel ja kohalikel omavalitsustel. Maavalitsuste ja sealsete haridusosakondade ülesandeks on hallatavat maakonda käsitlevate hariduse arengukavade koostamine ja ellurakendamine, järelevalve koolieelsete lasteasutuste ja koolide õppe- ja kasvatustegevuse ning juhtimise tulemuslikkuse üle.

Kutseõppeasutused kuuluvad kohaliku omavalitsuse, riigi või eraisiku haldusalasse. Kutseõppeasutust juhivad direktor koos õppenõukogu ja kutseõppeasutuse nõukoguga. Direktor on kutseõppeasutuse seaduslik esindaja ning tema ülesanne on tagada asutuse tulemuslik töö. Direktor valitakse avaliku konkursi korras, mille viib läbi kutseõppeasutuse nõukogu haridusministri määrusega kehtestatud korras. Direktori ametiaeg ei tohi ületada viit aastat ning direktori määrab ametisse kutseõppeasutuse asutaja. Direktor sõlmib koolipersonaliga (sh pedagoogid) töölepingud, vabade ametikohtade täitmiseks korraldatakse konkurss ning kogu protseduur toimub kutseõppeasutuse nõukogu heakskiidul.

0302 –KUTSEHARIDUSE SEADUSANDLIK RAAMISTIK

Õiguslik alus uuele haridussüsteemile loodi 1990. aastate teisel poolel. Peamised haridussüsteemi reguleerivad õigusaktid on järgmised:

- *Eesti Vabariigi põhiseadus* (1992) sätestab õiguse haridusele kõigi Eesti elanike jaoks.
- *Haridusseadus* (1993) kehtestab üldise raamistiku ja põhimõtted Eesti haridussüsteemile.
- *Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus* (1993) kehtestab täpsemad tingimused riiklike ja munitsipaalsete algkoolide, põhikoolide ning gümnaasiumide asutamise, pidamise ja sulgemise korra osas. Samuti määrab kindlaks põhikoolide ja gümnaasiumide haldamise põhimõtted.
- *Ülikooliseadus* (1995) kehtestab kõrghariduse pakkumise põhimõtted.
- *Koolieelsete lasteasutuste seadus* (1999) sätestab koolieelsete munitsipaalsete lasteasutuste asutamise tingimused ning kogu koolieelse haridussüsteemi põhimõtted.

Kutsehariduse valdkonda reguleerivad järgmised õigusaktid:

- *Kutseõppeasutuse seadus* (1998) reguleerib kutsehariduse pakkumist põhihariduse ja keskhariduse järgsel tasemel, kutseõppeasutuse asutamise, ümberkorraldamise ja sulgemise ning haldamise põhimõtteid (seadus on rakendatav erakutseõppeasutuste suhtes eeldusel, et *Erakooliseadus* ei näe ette teisiti).
- *Erakooliseadus* (1998) reguleerib üle 120 tunni kestva koolituse pakkumist füüsilisest isikust ettevõtjate ja eraõiguslike juriidiliste isikute poolt.
- *Rakenduskõrgkooli seadus* (1998) reguleerib rakenduskõrgkoolide asutamise ja tegevuse ning kehtestab rakenduskõrghariduse pakkumise põhimõtted (seadus on rakendatav kutseõppeasutuste suhtes, mis pakuvad rakenduskõrgharidust).
- *Täiskasvanute koolituse seadus* (1993) reguleerib täiskasvanute haridus- ja koolitusvaldkonda.
- *Kutseadus* (2000) sätestab kutsekvalifikatsiooni puudutavate nõuete väljatöötamise ning kutsekvalifikatsiooni tõendamise ja omistamise alused, samuti kutsenõukogu töökorralduse.
- *Välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni seadus* (2000) kehtestab välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise alused ja korra töötamiseks reguleeritud ametikohal.

Täiendkoolitust reguleerib peamiselt *Täiskasvanute koolituse seadus*, mis kehtestab täiendkoolituse üldise raamistiku. Seaduse eesmärk on julgustada riiklikke ametivõime, kohalikke omavalitsusi ja tööandjaid looma võimalusi elukestvaks õppeks ja määratleb nende kohustused. Samuti määrab seadus kindlaks täiskasvanute koolituse rahastamise ja korraldamise põhimõtted.

Lisaks *Kutseadusele* mõjutavad täienduskoolitust ka mitmed muud seadused, mis ei seonu otseselt haridusvaldkonnaga. *Puhkuseadus* (2001) reguleerib töötajate õppepuhkusi; *Palgaseadus* (1994) reguleerib koolitusega seonduvaid töötasusid; *Avaliku teenistuse seadus* (1995) sätestab riigiteenistujate õiguseid koolitusele; *Töölepinguseadus* (1992) sätestab tööandjate kohustuse organiseerida tööalane väljaõpe

kutsekvalifikatsioonialaste nõudmiste muutumise korral ja *Tulumaksuseadus* (1999) kehtestab võimaluse töötajate õpekulude mahaarvamise tulumaksust.

0303 – SOTSIAALSETE PARTNERITE ROLL

Sotsiaalsete partnerite osalust kutsehariduse ja täienduskoolituse pakkumisel reguleerib riiklik seadusandlus ning organisatsiooni põhikiri, eesmärgid, tegevuskavad ja kokkulepped teiste sidusgruppidega. Viimasel kümnendil on sotsiaalsete partnerite kaasamine haridussüsteemi haldus- ja nõuandvatesse organitesse oluliselt kasvanud. Eelkõige on tööandjatele usaldatud aktiivsem ja mõjukam roll, mis avaldub nende osalemises kutsenõukogudes (asutatud vastavalt *Kutseõppeasutuse seadusele*) ja riikliku töötajate kvalifikatsioonisüsteemi loomises. Kutsenõukogud töötavad välja kvalifikatsiooninõudeid ja kutsestandardeid, mis võetakse aluseks kutseõppeasutuste õppekavade väljatöötamisel. Kohalikul tasemel on sotsiaalsete partnerite osalus väiksem.

Riiklikul tasandil on sotsiaalsed partnerid esindatud läbi Eesti Kaubandus-Tööstuskoja ja Eesti Tööstajate Keskliidu. Esindatud on ettevõtted, töötajate/tööstajate liidud ning muud tööstajate assotsiatsioonid. Kolmepoolsete (riik/töövõtjad/tööstajad) läbirääkimiste tulemusena on allkirjastatud “*Ühise tegevuse kokkulepe*” (2000), mille peamised eesmärgid on riikliku töötajate kvalifikatsioonisüsteemi arendamine, piisava õppekohtade arvu tagamine esimeses kutsehariduses, tööturu noortesõbralikumaks muutmine ja tööalase täiend- ja ümberõppe täiustamine.

Kohalikul tasandil sõltub sotsiaalsete partnerite osalus kutsehariduses oluliselt kutseõppeasutuse ja ettevõtte koostööst. Mõnedes sektorites on alus pandud tihedale koostööle ettevõtte-kooli tasandil. Selline koostöö toimib nii esmase-, täiend- kui ümberõppe tasemel.

	SOTSIAALSETE PARTNERITE VASTUTUS	ROLL (NÕUANDEV/OTSUSTAV, OTSENE/KAUDNE)
RIIKLIK TASAND	Osalemine kutsekvalifikatsioonisüsteemi arendamisel, seaduste ettevalmistamisel, strateegiate väljatöötamisel.	Nõuandev/otsene
KOHALIK TASAND	Kutsestandardite väljatöötamine	Nõuandev/otsene
VALDKONNA TASAND	Praktiline õpe ettevõttes, mis on korraldatud ettevõtjate poolt või erialaliitude koostöös kutseõppeasutustega ning mille eesmärgiks on tagada teooria vastavus praktiga/ühildada õppekavad kutsestandarditega.	Otsustav/otsene
ETTEVÕTTE TASAND	Vajalike oskustöölise koolitamine tööstajate või ettevõtete poolt.	Otsustav/otsene

04 – ESMANE KUTSEHARIDUS

0401 – ESMASE KUTSEHARIDUSE STRUKTUUR

Kutsehariduse reform algatati 1990-ndate aastate teisel poolel aastatel 1996-2000 saavutatud ühiskondliku leppe põhjal. Algatus põhines koolitajate ja sotsiaalsete partnerite vahelisel dialoogil; loodi õiguslik baas ja tingimused kutsehariduse arengu kohandamiseks Eestis toimunud muutustele. Reformi eesmärkideks oli olemasolevate vahendite tõhusam kasutamine, uute õppekavade loomine ja kutseõppeasutuste personali koolitamine. 2005. aasta 1. detsembri seisuga oli Eestis 59 kutseõppeasutust, neist 41 riiklikku kutseõppeasutust (sealhulgas kolm erikutseõppeasutust), 15 erakutseõppeasutust ja 3 munitsipaalkutseõppeasutust.

1998. aasta jaanuaris kiitis valitsus heaks kutsehariduse kontseptsiooni lähtekohad hariduspoliitikas ja kutsehariduse reformi programmi. Võeti vastu *Kutseõppeasutuse seadus*, milles kehtestati kaks uut taset: kutsekeskharidus ja kutsekõrgharidus. Kutsekeskharidus jaguneb järgmiselt:

- Kutseharidus põhihariduse baasil, mis vastab ISCED-i tasemele 3B. Õppeaeg sellel tasemel on kolm aastat ja õpilased on üldjuhul vanuses 16-18 eluaastat.
- Kutseharidus keskhariduse baasil, mis vastab ISCED-i tasemele 4B. Sellele tasemel on õppeaeg 1-2,5 aastat ja õpilaste vanus jääb tavaliselt vahemikku 18-20 eluaastat.

59 kutseõppeasutuse seast pakuvad 8 kutseharidust ainult põhihariduse baasil, 21 aga ainult keskhariduse baasil. Ülejäänud 30 kutseõppeasutust pakuvad kutseharidust nii põhihariduse kui ka keskhariduse baasil.

Õpilane on koolikohustuslik põhihariduse omandamiseni (9. klassi lõpetamiseni) või 17-aastaseks saamiseni. Põhikoolis ja gümnaasiumis hinnatakse õpilaste teadmisi 5-punkti skaalal, kus hinne 5 tähendab „väga hea“.

0402 – ESMANE KUTSEÕPE PÕHIKOO LIS

Põhikoolis kutsealast tasemeõpet ei toimu.

0403 – KUTSEHARIDUS PÕHIHARIDUSE BAASIL

Pärast põhikooli lõpetamist võivad noored jätkata õpinguid gümnaasiumis, kus nad omandavad üldkeskhariduse (ISCED 3A) või kutseõppeasutuses, kus on võimalik omandada kutsekeskharidus (ISCED 3B). Riik ja kohalik omavalitsus peavad tagama õpivõimalused kõikidele noortele, kes soovivad pärast põhikooli lõpetamist õpinguid jätkata. Õpilased on tavaliselt 16-18-aastased. Õppeaja kestus on minimaalselt kolm aastat ehk 120 õppenädalat, millest vähemalt poole moodustavad kutse, eriala ja ametiga seotud ained (sealhulgas õppepraktika). Õpilased omandavad üldhariduslikke õppeaineid vähemalt 50 õppenädala ulatuses, millest 32 nädalat on kohustuslikud ja ühised kõikidele õppekavadele. Ülejäänud 18 nädalat on pühendatud üldharidusainetele, mis on õpilase erialaga kõige rohkem seotud. Põhikooli baasil omandatava kutsehariduse eesmärgiks on valmistada õpilasi ette tööturule siirdumiseks või rakenduskõrghariduse omandamiseks. Taotluseks on arendada õpilastes teadmisi, oskusi, kogemusi ja hoiakuid, mida nad saaksid iseseisvas oskustöös rakendada.

Ettevõttepraktika on põhihariduse baasil omandatava kutsehariduse lahutamatu osa ning viiakse läbi kutseõppeasutuse, õpilase ja tema esindaja ning riigi- või eraettevõtte vahel sõlmitud lepingu alusel.

Õpilased, kes on katkestanud põhihariduse baasil kutseõppe omandamise, võivad jätkata õpinguid üldharidusgümnaasiumis. Kui õpilane soovib üle minna gümnaasiumi 11. või 12. klassi, peab ta esitama akadeemilise õiendi, kus on näidatud läbitud ained, nende maht ja õpitulemused. Nende dokumentide alusel otsustab õppenõukogu, millisesse klassi õpilane vastu võetakse.

Pärast kutsekeskhariduse omandamist saab õpilane tunnistuse põhihariduse baasil kutsekeskhariduse omandamise kohta. Praegu ei ole see siiski veel ametlik kvalifikatsioonitunnistus, vaid tõend, et tunnistuse omanik on läbinud teatud programmi antud koolis. Kutsekeskhariduse lõpetanud võivad avaldada soovi kutse kvalifikatsiooni tõendamiseks vajaliku eksami sooritamiseks.

Keskhariduse omandajad õppesuuna järgi, 2000	
KESKHARIDUSE OMANDAJAD KOKKU	51617
KUTSEKESKHARIDUSE PROGRAMMID	32%
ÜLDKESKHARIDUSE JA KUTSE-EELSEDE PROGRAMMID	68%

Allikas: Eurostat, 2002.

Enamik põhikooli lõpetajatest jätkab haridusteed üldhariduskoolis, mitte kutseõppeasutuses. Kutsekeskharidust peetakse sageli umbtänavaks, kuna kutseõppeasutuse lõpetanutel on vähe võimalusi jätkata õpinguid kõrgkoolis (üldharidusainete osakaal kutseõppeasutuste õppekavades on üldhariduskooliga võrreldes palju väiksem).

0404 –ÕPIPOISIKOOLITUS **Phare 2002 projekt „Õpipoiss“**

Õpipoisi pilootprojekt käivitus Eestis Phare programmi raames 2002. aastal. Projekti eesmärgiks on välja arendada ja ellu viia õpipoisikoolituse programme, mis avardaks kutseoskustega noorte võimalusi tööturul. Projekti alameesmärgid on järgmised:

- Muuta kutseõppekorraldus paindlikumaks ja pakkuda neile rohkem valikuvõimalusi oma õpingute korraldamisel
- Luua uusi kutseõppe võimalusi noortele, et tagada nende sotsiaalne ja kutsealane valmisolek tööleasumise hetkel
- Vähendada töötust noorte seas
- Panna alus koostööle koolitajate ja sotsiaalsete partnerite vahel
- Toetada majanduskasvu, seda eelkõige kõrge töötuse määra või kõrge majandusliku aktiivsusega piirkondades, pakkudes suuremale hulgate täiskasvanutest koolitust ja ümberõpet.

Projekti sihtgrupid on järgmised:

- Noored, kes on koolist välja langenud ja kellel puudub põhiharidus
- Noored, kellel on üldkeskharidus, ent kellel puuduvad kutseoskused

Koolitusprogrammid on kooskõlastatud kehtivate kutsestandarditega ja võtavad arvesse olemasolevaid haridustasemeid, et võimaldada koostada indiviidi vajadustele vastav õpipoisikoolituse programm. Koolitusprotsessis on peamine rõhk ettevõttepraktikal, mis moodustab programmist umbes 65% olenevalt sektorist ja erialast.

Õpipoiss, koolituse pakkuja ja ettevõtte sõlmivad kolmepoolse lepingu, milles on ära märgitud õppe ja praktika tingimused ning lepingu osapoolte kohustused ja õigused.

Õpipoisikoolitus algas 2004. aasta mais 7 kutseõppeasutuse ja 25 ettevõtte osavõtul. Koolitusperiood kestis 60 nädalat ja lõppes kvalifikatsioonieksamitega septembris 2005. 2004. aasta septembri seisuga osales koolitusel 160 inimest, kellest 30% moodustasid naised. Algne eesmärk oli kaasata ligikaudu 200 noort inimest.

Projekt hõlmab järgmisi valdkondi ja erialasid: majutus-ja toitlustusteenindus (toateenindaja); ehitus (üldehitaja, ehitusmonteerija); puidu-ja mööblitööstus (pingitööline-monteerija, tislid, polsterdaja, palkmaja ehitaja); kaubandus ja teenindus (puhastusteenindaja, müüja-kassapidaja); rõiva-ja tekstiilitööstus (õmbleja, jalatsipealsete õmbleja); elektroonika (elektriseadmete hooldaja, turvaseadmete installeerija); metallitööstus (metallipingitööline, koostelukksepp, keevitaja); aiandus-maastikukujundus (aiatööline); plastitööstus (plastitööstuse operaator).

0405 –TEISED NOORTELE SUUNATUD PROGRAMMID

Pilootprojekt „Uus võimalus“

Projekti eesmärgiks on anda põhihariduseta (ISCED 2A) noormeestele ja vabade kohtade olemasolul ka tüdrukutele võimalus põhikooli lõpetamiseks ja õpingute jätkamiseks. Projekti käigus aidatakse neil omandada eluks vajalikke teadmisi, oskusi ja kogemusi ning antakse sõjaväelise sisekorraga õppegruppides esialgsed kutseoskused. Projekti viib läbi Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool ning igal aastal võetakse vastu 60 õpilast.

Nõuded, millele peab vastama pilootprojekti *Uus võimalus* kandidaat, on järgmised: Eesti rahvusest noormees vanuses 15-17 aastat; lõpetanud 8. klassi või katkestanud õpingud 9. klassis; vastab kaitseväge kutsealustele esitatud tervisenõuetele. Õpilased osalevad projektis vabal tahtel ja vanemate nõusolekul.

Õppetöö toimub kutseõppeasutuse ja põhikooli koostööna ning kestab 28 nädalat koormusega 40 tundi nädalas. Õppekava hõlmab ka militaar- ja isamaalist kasvatust. Õppetööst vabal ajal on õpilastel võimalus arendada oma füüsilisi ja vaimseid võimeid ning iseloomu.

Õppeperioodil on õpilastele tagatud tasuta toitlustus ja riided, lisaks makstakse neile jooksvate kulude (nt õppematerjalid) katteks taskuraha. Õpilased elavad internaadis, kus asuvad nii elu- kui õpperuumid.

0406 – KUTSEHARIDUS KESKHARIDUSE BAASIL

Pärast keskhariduse omandamist gümnaasiumis (ISCED 3A) või kutseõppeasutuses põhihariduse baasil (ISCED 3B) võivad lõpetanud jätkata õpinguid kutsehariduses keskhariduse baasil (ISCED 4B). Vastuvõtmisel eelistatakse õpilasi, kellel puudub kutseharidus. Õppetöö toimub kutsekeskkoolides ja õpilased on tavaliselt vanuses 18-20 aastat.

Keskhariduse baasil pakutava kutsekeskhariduse eesmärgiks on oskustöölise ettevalmistus. Õpilased omandavad teadmised, oskused, kogemused ja hoiakud, mis on vajalikud keeruka oskustöö iseseisvalt tegemiseks. Teatud erialasid nagu sotsiaalteenused, tervishoiuteenused (õendus, teraapia ja taastusravi), keskkonnakaitse, turvateenused õpetatakse ainult keskhariduse baasil. Lisaks on erialasid, mida saab õppida nii keskhariduse kui ka põhihariduse baasil, näiteks ärijuhtimine, haldus, ehitus ja sellega seotud erialad, tööstus ja tootmine, põllumajandus jms.

Õppetöö kestab 1-2,5 aastat ehk 40-100 õppenädalat, millest kutse-, eri- ja ametialaga seotud õpe (sh ettevõttepraktika) peab moodustama vähemalt 85% ning vähemalt 6 nädalat õpitakse üldkeskhariduse aineid. Kutseõppeasutuse lõpetanu saab tunnistuse kutsekeskhariduse keskhariduse baasil omandamise kohta.

Kui õpilane soovib jätkata õpinguid rakenduskõrgharidus- või bakalaureuseõppes, peab ta sooritama riigieksamid. Erinevalt üldhariduskoolidest ei ole kutseõppeasutuse lõpetamiseks riigieksamite sooritamine nõutav.

0407 – KUTSEHARIDUS KÕRGKOO LIS

Eestis on kõrgharidussüsteemil kaks haru – akadeemiline (ISCED 5A) ja rakenduskõrgharidus (ISCED 5B).

Vastavalt kõrgharidusstandardile annab rakenduskõrgharidus üliõpilasele või kindlal kutsealal töötamiseks või magistriõppes edasiõppimiseks vajalikud pädevused. Haridus- ja Teadusministeeriumi otsusel on kõigil keskharidusega või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooniga isikutel võrdne õigus konkureerida rakenduskõrgkooli astumiseks. Iga haridusasutus võib määrata vastuvõtu eritingimused, mis võivad erialati olla erinevad. Riiklike kõrgkoolide koostisosa arvu määrab riik, kuigi igal kõrgkoolil on õigus määrata teatud arv lisakohti, mis on tasulised.

Rakenduskõrgharidus on kõrghariduse esimese astme õpe ja selle pakkumist alustati 2002.-2003. õppeaastal. Õppekava nominaalkestus on 3-4,5 aastat. Õppekavast peab vähemalt 30% moodustama õppepraktika. Rakenduskõrghariduse õppekava täies mahus täitnud üliõpilasele annab õppeasutus rakenduskõrgharidusõppe diplomi. Alates 2003.-2004. õppeaastast võib rakenduskõrgkoolis toimuda täiskoormusega õpe, osakoormusega õpe või eksternõpe. Täiskoormusega õppes täidab üliõpilane iga õppeaasta lõpuks õppekava kohaselt täitmisele kuuluva õppe mahust kumulatiivselt vähemalt 75 protsenti ning osakoormusega õppes vähem kui 75 protsenti õppe mahust.

Rakenduskõrgharidust saab omandada kolme erinevat tüüpi õppeasutuses: 1) rakenduskõrgkoolis, 2) ülikooli kolledžis, 3) kutseõppeasutuses, millel on õigus pakkuda rakenduskõrgharidust. Seisuga 16. september 2005 pakkusid rakenduskõrgharidust 9 ülikooli kolledžit, 21 rakenduskõrgkooli (millest 13 on erakoolid) ning 7 kutseõppeasutust (sealhulgas 1 erakool).

Üliõpilasi hinnatakse akadeemilise ja rakenduskõrghariduse ühise hindamissüsteemi alusel. Samadel alustel hinnatakse neid, kes õpivad kutseõppeasutuses rakenduskõrghariduse õppekava järgi. Eksam või arvestus loetakse sooritatuks, kui üliõpilane saab hindeks 1 (E) kuni 5 (A).

05 – TÄISKASVANUTE TÖÖALANE KOOLITUS

0501 – TAUST JA TÄISKASVANUTE TÖÖALASE KOOLITUSE PÕHITÜÜBID

Täiskasvanuhariduse all mõistetakse organiseeritud koolitust olenemata selle sisust, tasemest või meetodist, kusjuures koolituse eesmärgiks on arendada inimese võimeid või kutseoskusi. Täiskasvanute tööalane täienduskoolitus leiab aset täiskasvanu karjääri jooksul. Täiskasvanud õppija all mõistetakse isikut, kes õppimise kõrvalt käib tööl, kasvatab lapsi või on seotud muu tegevusega. Üldine suunitlus näeb ette elukestva õppe võimaluste tagamist kõigile ning inimeste õpimotivatsiooni tõstmist.

Täiskasvanuharidust reguleerib *Täiskasvanute koolituse seadus*, mille peamised määrused on järgmised:

- Tagada kõigi indiviidide jätkuv elukestev areng
- Kohustada valitsust, kohalikke omavalitsusi ja tööandjaid täiskasvanuhariduse koordineerimises ja rakendamises osalema
- Rahastama täiskasvanuharidust riigieelarvest

Vastavalt seadusandlusele on täiskasvanute koolitus Eestis jagatud järgmiselt:

- tasemekoolitus
- tööalane koolitus
- vabahariduslik koolitus

Tasemekoolitus võimaldab omandada põhiharidust (ISCED 2A), üldkeskharidust (ISCED 3A), kutsekeskharidust põhihariduse baasil (ISCED 3A), kutsekeskharidust keskhariduse baasil (ISCED 4B) ja kõrgharidust (ISCED 5A, 5B). Põiharidust ja üldkeskharidust on võimalik omandada õhtuses, kaugõppe õppevormis või eksternina täiskasvanutegümnaasiumides või üldhariduskoolides. 2004-2005. õppeaastal oli täiskasvanutel võimalik haridust omandada 33 õppeasutuses.

Samuti on täiskasvanutel võimalik omandada kutsekeskharidus põhihariduse või keskhariduse baasil osakoormusega või eksternina. Riik toetab põhihariduse või keskhariduse baasil kutsehariduse omandamist. Lisaks võivad täiskasvanud omandada kõrgharidust rakenduskõrgkoolides ja ülikoolides, kusjuures mõlemad pakuvad paindlikke õppevorme. Üldjuhul on kõrghariduse omandamine tasuline.

Täiskasvanute tasemekoolitus			
Hariduse liik	Pakkuja	Õppevorm	Rahastamine
põiharidus, üldkeskharidus	täiskasvanute gümnaasiumid, gümnaasiumid	õhtuõpe, kaugõpe, õpe eksternina	riiklik rahastamine
kutsekeskharidus põhihariduse või keskhariduse baasil	kutseõppeasutused	osaline koormus	riiklik rahastamine
(rakenduslik) kõrgharidus	ülikoolid, rakenduskõrgkoolid	osaline koormus, õpe eksternina	täiskasvanud õppija, tööandja, rahastamine riigieelarvest riiklike prioriteetide valdkonnas

Töölane koolitus võimaldab kutse-, ameti- ja/või erialaste teadmiste, oskuste ja vilumuste omandamist ja täiendamist, samuti ümberõpet kas töökohas või koolitusasutuses. Koolitusi pakuvad nii mitmed erakoolitajad kui ka rakenduskõrgkoolid, ülikoolid ja kutseõppeasutused. Erakoolitajad, kelle pakutud kursused kestavad enam kui 120 tundi või 6 kuud, peavad vastavalt Erakooliseadusele (1998) taotlema Haridus-ja Teadusministeeriumilt koolitusluba.

Töölase koolitust pakuvad ka erialaliidud. Ehkki nende poolt korraldatud koolituste osakaal ei ole suur, mängivad nad olulist rolli kutsekvalifikatsioonide määramisel.

Vabahariduslik koolitus võimaldab isiksuse, tema loovuse, annete, initsiatiivi ja sotsiaalse vastutustunde arengut ning elus vajalike teadmiste, oskuste ja võimete lisandumist. Tihti on vabaharidusliku hariduse ja tööalase koolituse vahel raske piiri tõmmata, kuna mõnel juhul võib harrastusest saada töö. Vabahariduslikku koolitust pakuvad üle Eesti paiknevad piirkondlikud koolituskeskused ning suvekursuseid korraldavad ülikoolid, rahvaülikoolid, vabahariduslikud koolituskeskused ja kultuurikeskused. Kõige populaarsemad on kunsti- ja kultuurikursused, samuti keelekursused ning majanduse ja informaatika alased kursused.

Viimased arengud elukestva õppe suunas

2004. aastal alustati Haridus- ja Teadusministeeriumi eestvedamisel *Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008* ja *Elukestva Õppe Strateegia aastateks 2005-2008* ettevalmistamist, mõlemad dokumendid on plaanis 2005. a valitsuses kinnitada. Neis dokumentides võetakse arvesse *Lissaboni strateegia* põhimõtteid, eesmärgi ja mõõdikuid, kohandades neid vastavalt valdkonna olukorrale ja arenguprioriteetidele.

Kutseharidussüsteemi arengukava kujundamisel on silmas peetud kooskõla *Kopenhaageni deklaratsiooni* ja *Maastrichti kommünikeega*: kavandatud on kutsekvalifikatsioonisüsteemi arendamine ja harmoniseerimine Euroopa Liidu vastavate süsteemidega 2005 – 2006.a:

- kvalifikatsioonide rahvusliku võrdluspunkti ja Europassi keskuse loomine 2005.a;
- kutsehariduse kvaliteeditagamise süsteemi väljatöötamine ja rakendamine 2006.a;
- ainepunktisüsteemi kehtestamine 2006.a;
- varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise süsteemi rakendamine 2007.a.

Koolivõrgu korrastamine kutsehariduses on toimunud alates 2001. aastast. 2000.aastal 59st Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalas olnud riigikutseõppeasutusest on alles jäänud 44. Toimunud on nii koolide ühinemised, riigikoolide munitsipaalomandisse andmised kui ka koolide sulgemised (koos õpilaste üleviimisega). 2003/04 õppeaastal SA Poliitikauuringute Keskuse Praxis poolt läbi viidud uuringu alusel koostati *Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduse kava aastateks 2005-2008*, mille valitsus kiitis heaks 2005.a veebruaris. Ümberkorralduste esmane eesmärk on tagada ressursside optimaalne kasutamine ja õppekvaliteedi tõus, kutseõpe koondatakse eelkõige suurematesse piirkondlikesse kutseõppekeskustesse.

Elukestva õppe strateegia kujundamisel on silmas peetud kooskõla programmiga *Haridus ja Koolitus 2010*, *Elukestva õppe memorandumiga* ja dokumendiga *Euroopa elukestva õppe ruum* ning teiste dokumentidega, mis seavad arengusuunad lähiaastateks. Strateegia üldeesmärgiks on suurendada täiskasvanud elanikkonna võimalusi ja motivatsiooni

osalemiseks nii formaalses, mitteformaalses kui ka vabahariduslikus õppetegevuses, eesmärgiga parandada oma teadmisi ja oskusi vastavuses iseenda, kodanikkonna, ühiskonna ja tööturu vajadustega, tõstes koolituses osalejate osakaalu 25-64 aastaste hulgas 10% tasemele aastaks 2008.

Elukestva õppe strateegia aastateks 2005-08 määratleb eesmärgid, meetmed ja ressursid selleks, et:

- tõsta kõikide sihtrühmade õpimotivatsiooni ja suurendada iga inimese läbilöögivõimet
- tõsta majanduslikku konkurentsivõimet ja saavutada jätkusuutlik majanduskasv
- tugevdada kogu elanikkonna sotsiaalset integreeritust ja kodanikkonna kujunemist ning tõsta elanike elukvaliteeti.

Strateegias on loetletud järgmised üheksa põhieesmärki:

- Kõigile täiskasvanutele on loodud elukestva õppe võimalused vastavalt võimekusele ja vajadustele
- Täiskasvanuhariduse rahastamissüsteem on läbipaistev ja võimaldab koolitusele ligipääsu kõigile täiskasvanuile
- Õppijatele on loodud õppimis- ja koolitusvõimalustest teavitamise süsteem ja võimalused saada karjääriteenuseid
- Arendatakse töötajate kutsekvalifikatsioonisüsteemi, mis on eelduseks elukestva õppe süsteemi ja tööjõu vaba liikumise tagamiseks
- Täiskasvanuhariduse arendamisel ja poliitika kujundamisel on kaasatud nii avaliku, era- kui ka kolmanda sektori institutsioonid
- Täiskasvanuhariduse valdkonnas on olemas adekvaatne statistika
- Varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise (VÕTA) süsteemi rakendatakse kõikides õppevaldkondades ja –tasemetel.

Viimased arengud õppe kättesaadavuses osas

Viimastel aastatel on raamatukogude, muuseumide, teatrite ja teiste kultuuriasutuste roll elukestva õppe ideede levitajana ja õppimisvõimaluste pakkujana üha kasvanud. Uute õpikeskkondade arengule on kaasa aidanud Euroopa Liidu programmid (nt. ESF, Socrates) ja koostöö teiste riikide organisatsioonidega. Ühtlasi on suur rõhuasetus pandud õppimisele kodus, seda just erinevaid e-õppe võimalusi kasutades. E-õpe on tihti parem valik erivajadustega inimestele või neile, kes elavad väikestes maakohtades. ESF-i projektid toetavad kutsehariduse alast e-õpet läbi e-kutsekooli programmi.

Planeerimine ja prognoosid

Tööturu olukorda prognoosib Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium läbiviidud uuringute alusel. Lisaks tööandjate esindajate ja kutseliitude seisukohtadele arvestatakse ka kohalike omavalitsuste ning muude valitsusasutuste arvamust. Analüüsitakse nii tööturu vajadusi kui töötajate individuaalseid eelistusi ning võetakse arvesse tööandjate ja piirkonna vajadusi lähtuvalt õppekavadest, õpetajatest ning praktikavõimalustest.

0502 – RIIKLIKULT TOETATUD JÄTKUKOOLITUS KÕIGILE

Täiskasvanute koolituse seaduse (1993) alusel on täiskasvanud õppija kriteeriumiks see, et ta õpib muu tegevuse kõrvalt. Vastavalt Eurostat'i andmetele osales 2004. aastal Eesti tööealistest elanikest 6,7% jätkukoolitusel.

Täiskasvanute tasemekoolitus

Põhiharidust, üldkeskharidust (õhtu- või kaugõppe vormis, eksternina), põhihariduse või keskhariduse baasil kutsekeskharidust (osalise koormusega) ning kõrgharidust (osakoormusega või eksternina) on riigieelarvelistel kohtadel võimalik omandada riiklikes, munitsipaal- või erakutseõppeasutustes. Statistikaameti andmetel õppis aastatel 1997-2004 ligikaudu 10% kutseõppeasutuste õpilastest õhtu- või kaugõppes.

Täiskasvanute tööalane koolitus

Täiskasvanute tööalast koolitust toetab riik nii otseselt kui kaudselt. Otsene toetus hõlmab koolituskulude otsesest katmist (nt riigiasutuste töötajatele ja teenistujatele), kaudne toetus hõlmab aga koolituskulude osalist kompenseerimist tulumaksusoodustuste kaudu ning seadusekohase õppepuhkuse võimaldamist tööalaseks koolituseks. Üldiselt on naised igas vanusegrupis aktiivsemad koolitusel osalejad.

Tööalane täienduskoolitus reguleeritud kutsealadel töötajate puhul

Valdaval osal kutsealadel töötamise õigus on Eestis õiguslikult reguleerimata. Reguleeritud kutsealadel töötavatel inimestel on aga kohustus end jätkuvalt tööalasel täiendada. Nende töötajate koolituseks on vahendid ette nähtud töötajate palgafondist (nt tervishoiutöötajatel 2-4% palgafondist ning pedagoogidel 3% palgafondist). Ülejäänud kutsealade puhul võib tööalase koolituse eest tasuja olla nii tööandja kui õppija.

Sihtrühm ja elluviimine

Täiskasvanute tasemeõpe kutseõppeasutustes

Kutseõppeasutused pakuvad õpet tasemehariduses nii täis- ja osakoormusega kui ka tööalaste koolituskursustena. Eesti riigi- ja erakutseõppeasutused pakuvad nii kutsealast esma- kui täienduskoolitust 16 koolitusvaldkonnas. Õpe kutseõppeasutustes põhineb riiklikel õppekavadel, mis on kooskõlas kutsestandarditega. Keskharidusel põhineva kutsekeskhariduse sihtrühmaks on keskharidust andva õppeasutuse lõputunnistuse omanikud. Kutseõppeasutused lõpetatakse olenevalt erialast ja õppekavast kas oskustöölise või tehniku tasemel.

Täiskasvanute tasemeõpe kõrgkoolides

Kutseõppeasutuse kutsekeskhariduse tasemel lõpetanud võivad õpinguid jätkata rakenduskõrgkoolis, kutseõppeasutuses või ülikoolis. Võimalik on õppida osakoormusega, õhtuses või kaugõppes. Õpe võib olla tasuline.

Täiskasvanute tööalane koolitus kutseõppeasutustes

Haridus- ja Teadusministri 2001. aasta määrus Täiskasvanute tööalase koolituse kutseõppeasutustes korraldamise tingimused ja kord sätestab, et kutseõppeasutus korraldab täiskasvanute tööalast koolitust koolis õpetatavates valdkondades, kuid vastava nõudluse, õppematerjalide baasi ning pedagoogide olemasolu korral võib kool korraldada koolitust ka teistes valdkondades. Nii riiklikud kui erakutseõppeasutused pakuvad koolituskursuseid nii füüsilistele isikutele kui ettevõtetele. Koolitusi korraldatakse kursustena nii päevases, õhtuses kui ka kaugõppe vormis. Kursuse lõpetajale väljastatakse vastav tunnistus.

Täiskasvanute tööalane koolitus kõrgkoolides

Täiskasvanute tööalast koolitust pakuvad Eestis kõik kõrgkoolid. Koolitusprogrammid erinevad nii sisult kui kestuselt, pakkudes võimalust ennast täiendada kõigil kõrgkooli tasemeõppes pakutavatel erialadel.

Kvaliteedi tagamine

Haridus- ja Teadusministeerium kannab üldist vastutust koolituse kvaliteedi tagamise eest. Töölase täienduskoolituse kvaliteeti jälgitakse läbi vastavate kontrollmehhanismide (õppekavad, õppeasutuste akrediteerimine, riiklik järelevalve, õppeasutuste sise- ja välishindamine, kutseõppeasutuste kvaliteediauhind).

0503 TÖÖTUTE JA TEISTE TÖÖTURU RISKIGRUPPI KUULUVATE ISIKUTE KOOLITAMINE

2000. aastal vastu võetud Tööturuteenuse seadus reguleerib tööotsijale ja tööandjale tööturuteenuse (sealhulgas koolituse pakkumise) osutamist.

Koolitusi tellib ja nende eest tasub Sotsiaalministeerium, samuti võivad kohalikud omavalitsused selleks oma eelarvetest vahendeid eraldada. Koolitusi võib tellida mis tahes asutuselt, kellele Haridus- ja Teadusministeerium on väljastanud täiskasvanute koolituse loa.

2003. aastal tellis Tööturuamet tööturukoolitust 1592 inimesele 50 koolitust pakkuvalt asutuselt (sealhulgas täiskasvanute koolitusasutused, kutseõppeasutused ja kõrgkoolid). 2004. aastal suunati 668 inimest, s.t. 1,8% registreeritud töötutest tööturukoolitusele.

Sihtrühm ja elluviimine

Tööturukoolitused võivad olemuselt olla nii väljaõppe-, ümberõppe kui täiendõppekursused. Kursuse läbinutele antakse tunnistus ning mõnede kursuste puhul on koolitataval võimalus sooritada kutseksam ning omandada seeläbi eriala kutsetunnistus. Tööturukoolitused võivad kesta kuni kuus kuud (20 ainepunkti) ja võivad toimuda tööhõiveametite ruumides või muudes õppeasutustes.

Tööhõiveametid pakuvad tööotsijale tema vajadustele ja võimetele vastavat teenustepaketti – informatsiooni, koolitust ja ümberõpet, kutsenõustamist ning toetust ettevõtlusega alustamiseks.

Pakkujad

Tööturuamet

Tööturuametil on 16 piirkondlikku tööhõiveametit, mille eesmärk on efektiivset tööturupoliitikat kasutades vähendada tööpuudust ning abistada tööotsijaid ja tööandjaid. Tööturuteenust võivad osutada ka eratööbürood, kui neil on tööturuteenuse tegevusluba ja nad pakuvad oma teenust tööotsijale tasuta.

EURES (European Employment Services)

EURES konsultandid oskavad nõustada nii tööotsijaid, kes soovivad leida tööd mõnes Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) riigis kui ka tööandjaid, kes soovivad värvata Eestisse uusi töötajaid EMP riikidest. Eestis on EURES-i tegevust koordineerivaks asutuseks Tööturuamet.

Kvaliteedi tagamine

Tööturukoolituse kvaliteedi tagab nõue võrrelda tellitud koolituse vastavust kutsestandarditele. Lisaks kehtib nõue tellida mis tahes koolitus vastavat koolitusluba omavalt asutuselt.

0504 TÄIENDÕPE ETTEVÕTTE VÕI SOTSIAALSE PARTNERI INTSIAATIIVIL

Mitmed strateegilised dokumendid rõhutavad vajadust tagada tööjõule võimalused täienduskoolituseks. Ehkki tööandjad pööravad töötajate täiendus- ja ümberõppele üha suuremat tähelepanu, siiski on arenguruumi veel piisavalt. Eestis on vaja parandada koolituse planeerimist ja asetada selle sisu tööandja vajaduste konteksti, samuti tuleb parandada hindamise korda. Töölalast koolitust ettevõtete tasandil riiklikult ei reguleerita. Siiski sätestab *Täiskasvanute koolituse seadus* (1993) iga inimese õiguse pidevaks enesetäiendamiseks ja riigi, omavalitsuste ja tööandjate kohustused täiskasvanute koolituse koordineerimisel ja elluviimisel.

Mõned ettevõtted on koostanud oma koolitusplaanid, mis võivad ette näha töötajatele lisaõppepuhkuse võimaldamist, rahastamist jms. Samuti on võimalik taotleda toetust läbi Eesti Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) programmi, mida kaasfinantseeritakse Euroopa Sotsiaalfondist (ESF). Programmi raames toetatakse töötajate ümberõpet ja jätkukoolitust eesmärgiga hoida või tõsta konkurentsivõimet tööturul, arendada ettevõtlust, aidata kaasa vastavate uuringute, arendustegevuse ja tehnoloogia arengule.

Täiskasvanute tööalast koolitust pakuvad mitmed erakoolitajad, ent üha rohkem ka rakenduskõrgkoolid, ülikoolid ja kutseõppeasutused ning kutseliidud. 2005. aastal läbi viidud uuring *Konsultatsiooni- ja koolitusturg Eesti äri sektoris* (Ariko Marketing, 2005) näitas, et 764 küsitatud ettevõttest oli ettevõtteväliseid koolitusi korraldanud 85%. Tulemused tõid välja ka otsese seose ettevõtte suuruse ja koolituse pakkumise vahel. Riik võtab arvesse väikese ja keskmise suurusega ettevõtete raskusi töötajatele koolituse võimaldamisel ning seetõttu on *Elukestva õppe strateegias aastateks 2005-2008* eraldi tähelepanu pööratud väikestele ja keskmise suurusega ettevõtetele. Strateegia näeb ette meetmete rakendamist, mis soodustavad tööandjatel inimressursside arendamist, elukestva õppe põhimõtete tutvustamist ja levitamist, teiste tugisüsteemide (mentorlus, ettevõttesisene koolitus jne) välja töötamist ning kogemuste vahetamist ja koostööd. Samuti kavatakse riik vastavalt *Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskavale 2005-2007* toetada vastloodud ettevõtete töötajate koolitust.

0505 TÄIENDÕPE INDIVIIDI ALGATUSEL

Läbi viidud uuringute alusel on inimestel palju erinevaid põhjusi täiend- ja ümberõppes osalemiseks. Ehkki uuringutest on võimalik teada saada, kui inimesed osalevad täiendõppes omal algatusel, ei ole Eestis selle valdkonna kohta veel eraldi statistikat.

Seaduse alusel on inimesel õigus võtta koolitusel osalemiseks õppepuhkust, mille taotlemiseks tuleb esitada tõend õppeasutusest. Õppepuhkus võib olla erineva pikkusega. Tasemekoolituse puhul saab õppepuhkust vähemalt 30 kalendripäevaks õppeaasta jooksul (välja arvatud päevane õpe ja täiskoormusega õpe). Õppe lõpetamiseks on võimalik taotleda täiendavat puhkust, puhkusepäevade arv sõltub omandatavast haridustasemest. Tööandja säilitab töötajale keskmise töötasu kümneks päevaks, ülejäänud õppepuhkuse päevadeks vähemalt kehtiva miinimumpalga ulatuses. Töölalases koolituses osalemiseks antakse õppepuhkust vähemalt 14 kalendripäeva aastas keskmise palga säilitamisega. Vabahariduslikus koolituses osalemiseks antakse palgata õppepuhkust vähemalt 7 kalendripäeva aastas. Samad õigused ja soodustused kehtivad nii avalikus kui ka erasektoris, nii väikestes, keskmise suurusega kui ka suurtes ettevõtetes.

06 – KUTSEÕPETAJATE KOOLITUS

0601–KUTSEÕPETAJATE JA -KOOLITAJATE TÜÜBID KUTSEHARIDUSES

Kutseõpetajad

2000. aastal kinnitatud määrus *Õpetajate koolituse raamnõuded* kehtestab ühtsed nõuded õpetajate koolitamisel koolieelse lasteasutuse, lasteaed-alkkooli, alkooli, põhikooli ja gümnaasiumi, huvialakooli, kutseõppeasutuse, rakenduskõrgkooli ning ülikooli jaoks.

Kutseõppeasutustes on olulisem roll kaht tüüpi õpetajatel:

- üldaineõpetajad (üldkeskhariduse pedagoogid)
- kutseõpetajad

Kutseõpetaja roll kutseharidussüsteemis seisneb kutseõppe protsessi juhtimises (tundide ettevalmistamine; õppemeetodite valimine; kontrolltööde, eksamite ja hindamiskriteeriumide väljatöötamine; tagasiside andmine jne); õppematerjalide koostamises ning aine- ja õppekavade koostamises ja arendamises.

Kutseõpetaja statuudi (1995) alusel on kutseõpetaja tööks vajalikud järgmised teadmised-
oskused:

- valdab õpetatava kutseala teooriat ja töövõtteid
- orienteerub kutseala üldistes arengusuundades
- seostab eriala- ja üldhariduslikke aineid
- seostab eriala teoreetilisi teadmisi ja praktikat
- teeb koostöö tööandjatega
- planeerib ja viib läbi nõutaval tehnilisel ja metoodilisel tasemel teooria- ja praktikaõpet vastavalt õppekavale
- valmistab ette õppetööks vajalikud töövahendid ja materjalid
- viib läbi kontrolltöid, juhendab õpilaste kursuse- ja lõputöid, võtab vastu eksameid ja arvestusi
- korraldab õpilaste erialaste lõpueksamite ettevalmistamist ja osaleb nende läbiviimises
- seostab läbiviidava õppetöö õpilaste kasvatusliku mõjutamise ja suunamisega

Õpetajakoolitust viivad läbi kõrgkoolid ning õpetajakoolituse õppekavad peavad olema registreeritud Haridus-ja Teadusministeeriumis. Pakutav koolitus peab vastama Õpetajakoolituse raamnõuetele ja selle maht peab olema 180 ECTS (bakalaureuseõpe), millele järgneb 60 ECTS koolitusprogramm.

Ettevõttepraktika juhendaja

Ettevõttepraktika juhendaja roll seisneb erialaste praktiliste oskuste ja kindlasti ka teoreetiliste teadmiste kujundamises ja täiustamises töökohal, reaalses tööolukorras. Praktikajuhendaja aitab õpilasel kohaneda tööeluga ning annab koolile tagasisidet õpilase hakkama saamisest erialase tööga. Praktikajuhendajate tegevus ei ole Eestis veel riiklikult reguleeritud.

Arengusuunad kutseõpetajatele ja ettevõttepraktika juhendajatele

Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008 püstitab kutsehariduses uued eesmärgid:

- Ettevõttepoolsete praktikajuhendajate koolitussüsteemi loomine
- Kutseõpetaja kutsestandardi ja uute kvalifikatsiooninõuete väljatöötamine ja kehtestamine
- Kutseõpetajate väljaõppe ja täiendusõppe süsteemi loomine ja rakendamine, et kaasata uusi õpetajaid ja tõsta õpetajate kvalifikatsioonitaset

0602 – ÕPETAJAD JA KOOLITAJAD ESMAKUTSEÕPPES (IVET)

Õpetajad ja koolitajad esmakutseõppes (IVET)		
Õpetaja	Asutus	Kvalifikatsiooninõuded
Kutseõpetaja	Kutseõppeasutus (ISCED 3B, 4B)	Kõrgharidus kutsepedagoogikas või muu pedagoogiline kõrgharidus (5A, 5B) ja vähemalt 3-aastane erialase töö staaž
		(Rakenduslik) kõrgharidus (5A, 5B) või keskhariduse baasil kutsekeskharidus (4B), vähemalt 3-aastane erialase töö staaž ja läbitud 320-tunnine kutsepedagoogika kursus
		(Rakenduslik) kõrgharidus (5A, 5B) või keskhariduse baasil kutsekeskharidus (4B), vähemalt 3-aastane erialase töö staaž ja jätkuv töötamine vastaval erialal
Ettevõttepraktika juhendaja	Ettevõtted	Nõuded puuduvad

Kutseõpetajate teenistuseelne koolitus

Kutseõpetajakoolitus nagu ka kogu õpetajakoolitus toimub Eestis kõrghariduse tasemel. Vastuvõtnõuded sõltuvad eelnevalt omandatud erialasest haridusest, milleks võib olla kõrgharidus (5A, 5B) või kutsekeskharidus põhikooli või gümnaasiumi baasil (3B, 4B) ning õpetajakoolituskursus (kestusega 1 või 3 aastat). Erinevate erialade kutseõpetajaid koolitatakse üldjuhul koos, kuna ühele erialale võetakse vastu vähe inimesi (igal aastal võetakse ühele erialale kuni 5 spetsialisti). Seetõttu on oluline, et vastuvõetud inimestel oleks juba enne õpetajakoolituse läbimist olemas vajalik erialane kvalifikatsioon.

Õpetajate koolituse raamnõuetes (2000) on kehtestatud õpetajakoolituse programmi koostisosad, milleks on üldhariduslikud õpingud, ainealased õpingud, üldkasvatusteaduslikud, psühholoogilised ja ainedidaktilised õpingud. Samuti lisandub õppele praktika, mis kestab vähemalt 10 nädalat. Õpetajakoolitus toimub kaheastmelisena, milleks on esmakoolitus ja nooremõpetaja kutse aasta. Kutse aasta eesmärk on rakendada õpetajakoolituses omandatud teadmisi ja oskusi ning kujundada kutseõpetajakoolituse läbinute valmisolek õpetajatööks, anda õppeasutusele tagasisidet

õpetajakoolituse õppekava ja selle tulemuslikkuse kohta. Kutseasta läbitakse vastava haridusastme õppeasutuses mentori juhendamisel, kes annab kutseasta lõpus nooremõpetajale hinnangu.

Õpingud viiakse läbi nii auditoorse kui iseseisva töö vormis. Auditoorne töö toimub loengute, seminaride, kollokviumide ning praktilise tööna. Sõltuvalt ülikoolist toimub üliõpilaste hindamine skaalal A-F või 5-0, kus: A (5)- suurepärane ja F (0)-puudulik.

Kutseõpetajate täienduskoolitus

Kutseõpetajad omandavad pedagoogise kvalifikatsiooni sageli töö kõrvalt. 2002. aastal vastu võetud *Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded* määratlevad, et need õpetajad, kes on omandanud erialase kõrghariduse või gümnaasiumijärgse kutsekeskhariduse, peavad läbima 320-tunnise pedagoogikakursuse. Kutseõpetajate koolituskursuste ühtlustamiseks määratles Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus 2003. aastal kursuste sisu. Kutseõpetajate koolitus peab sisaldama järgmisi mooduleid: kutsehariduse ülesehitus ja vastav seadusandlus; üld- ja kutsehariduse integratsioon; kommunikatsioon ja töökeskkond; hariduspsühholoogia; eripedagoogika; andragoogika; kutseõppe didaktika.

Õpetajate koolituse raamnõuded sisaldab sätteid ka muud liiki täienduskoolituse kohta. Seaduse alusel viiakse täienduskoolitus läbi iseseisva töö vormis ning selle läbiviijaks on kas riiklik või munitsipaalõppeasutus, samuti võib koolitusi korraldada nõutavat litsentsi omav erakool. Koolitust võib läbi viia vastava eriala spetsialist. Kutseõpetaja läbib iga 3 aasta jooksul tööalase täiendkoolituse vähemalt kahe kuu ulatuses. Täienduskoolituses osalemist arvestatakse ka õpetajate atesteerimisel.

Täiskasvanute koolituse seadus (1993) alusel on õppeasutustel võimalik maksta oma õpetajatele täienduskoolituse eest tasu. See summa moodustub riigi toetusest ja õpetajate palgafondist (3% aastasest palgast). Seadus võimaldab anda töötajatele tasemekoolituses osalemiseks õppepuhkust vähemalt 30 päeva ulatuses ühe õppeaasta jooksul. Kõrghariduse omandamise puhul on võimalik taotleda lisapäevi õppepuhkuseks. Tööandja säilitab töötajale keskmise töötasu kümneks päevaks ning ülejäänud õppepuhkuse päevadeks säilitab vähemalt kehtiva miinimumpalga.

0603–KUTSEÕPETAJATE JA -KOOLITAJATE TÜÜBID ESMA–JA TÄIENDKUTSEHARIDUSES

Eestis ei ole võimalik eristada õpetajaid esmakutseõppes (IVET) ja jätkukutseõppes (CVET), kuna selline jaotus siinses haridussüsteemis puudub. Seevastu kehtivad järgmised põhimõtted:

- Kutseõpetajad töötavad kutseõppeasutustes, mis pakuvad nii esma- kui täiendkutseõpet, kusjuures kvalifikatsiooninõuded õpetajatele on samad. Täienduskoolituskursusi viivad kutseõppeasutustes läbi kutseõpetajad, kes on läbinud nii erialase hariduse kui ka õpetajakoolituskursuse.
- Täienduskoolitust pakuvates erakoolitusasutustes töötavad õpetajad on üldjuhul oma eriala spetsialistid ning neile ei kohaldata määruseid *Õpetajakoolituse raamnõuded* ega *Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded*.
- Töötajate vabaharidusliku koolituse läbiviijatele ei ole kehtestatud eraldi nõudeid.

07 – OSKUSTE JA PÄDEVUSTE ARENDAMINE NING INNOVATIIVNE PEDAGOOGIKA

0701 – VAJALIKE OSKUSTE KINDLAKSMÄÄRAMISE MEHHANISMID

Kutseõppeasutused teevad tihedat koostööd tööandjatega, et saada informatsiooni võimalike muudatuste kohta kvalifikatsioonides. Õppekavu muudetakse tavaliselt iga 3-4 aasta järel. Kuivõrd Eesti kutseharidussüsteemis puuduvad riiklikud õppekavad, siis toimib erialade uuendamine kooli enda initsiatiivil ja vastutusel ning muudatuste jälgimiseks rakendatakse järgmiseid tegevusi:

- kutseõppeasutused on ühendatud piirkondlike kutsehariduskeskustega, mille juures olevad nõuandvad kogud koondavad ka tööandjate esindajaid, kes jagavad informatsiooni tööturu kohta.
- Kutseõppeasutused, kohalikud omavalitsused ja ettevõtted teevad koostööd õpetajate ja muu personali koolituse ja töötute ümberõppe korraldamiseks.

Valitsuse ja kohalike omavalitsuste initsiatiivil on ellu viidud mitmeid projekte praktilise õppe läbiviimiseks kutseõppeasutuste ja ettevõtete koostöös. Selle käigus on mõned kutseõpetajad ka sõlminud töölepingu nii ettevõtte kui kutseõppeasutusega.

0702 – ÜLEMINEKUD JA PARTNERLUSSUHTED HARIDUSES

Praegune Eesti seadusandlus on üles ehitatud lähtuvalt õppeasutuste tüübist (üldharidus, kutseharidus, ülikooliharidus jne), mis pigem takistab integratsiooni erinevat liiki õppeasutuste vahel. Seetõttu põhinevad kontaktid üldhariduskooli ja kutseõppeasutuse vahel valdavalt kohalikul omavalitsusel ja selle initsiatiivil. Samas leidub ka positiivseid näiteid kohalike omavalitsuste ja erinevate õppeasutuste viljakast koostööst kutsehariduse vallas, näiteks pakuvad mõned piirkondlikud kutseõppekeskused üldhariduskoolide õpilastele, täiskasvanud õppijatele ja töötutele kursuseid. Paraku ei kata see süsteem aga kogu riiki. Ühendused erineva tasemega kutsehariduse õppekavade vahel on juhuslikud ja vähesed.

Mõnedel erialadel (näiteks turismindus, õmblemine, infotehnoloogia, kodumajandus) on võimalik pärast esialgsete kutseoskuste omandamist minna samal erialal edasi õppima rakenduskõrgkooli, mis lisavõimalusi tööturul konkurentsivõime püsimiseks. Paraku ei ole see võimalik kõigi erialade puhul.

Kuivõrd Eestis on ülikooliharidus populaarne, siis on noored, kes pärast põhi- või keskhariduse omandamist lähevad kutset õppima, mõneti vähem eelistatud olukorras. Seda olukorda peaks leevendama *Bologna deklaratsiooni* alusel käivituv nn. 3+2 õppesüsteem, kus keskhariduse järel omandatakse kolme aasta vältel bakalaureusekraad ülikoolis või rakenduskõrgkoolis (kutseharidus bakalaureuse tasemel). Seejärel on võimalus kõigil vastava tasemega noortel kandideerida magistriõppesse. Selline süsteem peaks võimaldama suuremal hulgal inimestel õppida kõrghariduse tasemel vaatamata nende eelnevale haridusteele.

Ülikoolide eeskujul on asunud välja töötama varasemate õpi- ja töökogemuste arvestamise süsteemi (VÕTA) kutseõppeasutustele. Eeltööd alustati 2004/2005. õppeaastal, ent selle rakendamine võtab veel aega.

0703 – ÕPPEKAVAUUENDUS

Eesti kutsehariduses puuduvad riiklikult kehtestatud õppekavad ning seetõttu toimub õppekavaarendus kutseõppeasutuse tasemel arendusdirektori või õppedirektori algatusel.

Koostöös osakondade juhatajate ja kutseõpetajatega uuendatakse õppekavu üldiselt iga 2-3 aasta järel.

Kutseõppeasutused esitavad oma õppekavad Riiklikule Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskusele ametlikuks kinnitamiseks, et tagada teatud ainerühmade olemasolu õppekavades. Sisuline õppekavaarendustöö on iga kooli enda korraldada. Mõnedel juhtudel kooskõlastatakse lähedaste erialadega õppekavade sisu ja mahtu erinevate õppeasutuste vahel, kuid enamasti toimub see kutseõppeasutuse siseselt. Seetõttu sõltub õppekava kaasaegsus ning sisu modernsus ennekõike kutseõppeasutuse juhtkonnast ning õppekavaarendusele suunatud tähelepanust.

Õppekavaarenduseks kasutavad koolid järgmisi mehhanisme:

- otsene suhtlemine tööandjatega (koolid peavad seda kõige olulisemaks mõjuteguriks), mis toimub läbi tööandjate osalemise üldkoosolekutel ning läbiviidud küsitluste alusel (palutakse hinnata rahulolu lõpetajate oskustega ja uuritakse tulevikus vajaminevate oskuste kohta);
- vahetu tagasiside praktikakohtadest (2. – 3. aastal on õppekavades nn. tootmispraktika ning sealt saab tagasisidet ettevalmistuse efektiivsusest ning lõpetajate valmisolekust kaasaegses töökeskkonnas toimetulekuks);
- kutseõppeasutuse nõukogusse kuuluvad tööandjate esindajad, kes annavad õigeaegselt märku vajalikest suunamuutustest õppurite ettevalmistamisel;
- koostöölepingud suuremate tööandjatega tagavad vajaliku infovahetuse ning vajadusel ka teatud osa praktilise väljaõppe ülekandmise firma töökeskkonda;
- tagasisideküsitlused lõpetajatega (kuivõrd nende arvates on nad rahul ettevalmistusega; mida tuleks ettevalmistuses muuta, et olla efektiivsem);
- mõningatel juhtudel kasutatakse uurijate ja ka sotsiaalsete partnerite abi õppekava täiendamisel.

Õppekavades jäetakse õpetamise metoodika valik kutseõpetaja otsustada. Tihti kasutatakse projektõppe vorme. Moodsaid õpetamisvorme kasutavad enamasti need kutseõppeasutused, mille materiaalsesse baasi ja infrastruktuuri on viimastel aastatel tehtud suuri investeeringuid (nt PHARE projektid, riiklikud investeeringud jne).

08 – HARIDUSE TÕENDAMINE – TUNNUSTAMINE JA LIKUVUS

0801 – TASEMEKOOLITUSE TÕENDAMINE: ÜLDMÕISTED JA -SKEEMID

Eestis toimub suurem osa esmasest kutseõppest tasemekoolituse raames, kusjuures koolitustellimuse esitab riik. Samuti pakuvad esmast kutseõpet ettevõtted ning seda eelkõige ametialadel, kus esineb suurem nõudlus (näit. keevitajad, õmblusmasina operaatorid, ehitustöölised). Eesti kutseharidussüsteem hõlmab haridus- ja koolitusprogramme põhihariduse ja keskkooli baasil omandatava kutsehariduse tasemetel.

Varasemat haridust ja töökogemust kutseõppeasutustes veel süstemaatiliselt ei arvestata. Vastava süsteemi arendamine on Euroopa Struktuurifondidest rahastatava projekti üks põhieesmärke. Kutseõppeasutuse lõpetanud õpilasele antakse tunnistus, mis ei ole ametlik kvalifikatsioonitunnistus, vaid tõendab, et õpilane on läbinud antud õppeasutuses teatud programmi teatud tasemel.

Süsteemis on toimunud muudatused tänu kahele arengule. Ühelt poolt on arenenud kompetentsipõhise kutsehariduse õppekavad, teisalt on suurenenud kutse kvalifikatsiooni omandanud inimeste arv. *Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008* seab eesmärgilt järk-järgult ühendada kutseõppeasutuse lõpueksamid kutseksamitega. Kuna sama eriala õppekavad on kutseõppeasutustes erinevad, on ka õppe kvaliteet erinev ja lõputunnistus konstateerib vaid fakti, et õppekava on läbitud, ega anna potentsiaalsele tööandjale usaldusväärset teavet lõpetaja ametioskuste kohta. Seetõttu on hakatud rakendama lõpetajate ametioskuste hindamist kutseksamite abil. Kutse kvalifikatsioonide tõendamine ja hindamine, sealhulgas kutseksamid, põhinevad *Kutseadusel*.

Kutseõppeasutuse lõpetaja võib taotleda oma kutse kvalifikatsiooni tõendamist vastavalt *Kutseadusele*. Esimesed kutseksamid kutseõppeasutuste lõpetajatele korraldati 2003. aastal PHARE pilootprojektina. Projekti käigus moodustati mitmete ametialade kutse komisjonid ja valmistati ette üheksa ametiala eksamimaterjalid (ehitusviimistleja, müürsepp, kokk, metallitööpinkidel töötaja, tisler, keevitaja, veokorraldaja, piirivalveametnik). 2004. aastal sooritas kutseksami 641 kutseõppeasutuse lõpetajat (s.o umbes 9 % kõikidest lõpetanutest). 2005. aastal oli see arv kahekordistunud ning ligikaudu 20% ehk 1419 lõpetajat sooritas kutseksami. Vastavalt *Eesti kutseharidussüsteemi arengukavale aastateks 2005-2008* ühendatakse alates 2008. aastast kutseõppeasutuse lõpueksamid kutseksamitega ning seatakse eesmärgiks, et 70% lõpetajatest sooritavad kutseksami.

Tasemekoolituse tõendamise õigusraamistik

- *Kutseadus* (2000) sätestab kutse kvalifikatsiooninõuete väljatöötamise alused ning kutse kvalifikatsiooni tõendamise ja omistamise tingimused ja korra.
- *Kutseõppeasutuse seadus* (1998) reguleerib kutsehariduse andmist ja kutseõppeasutuste asutamist ja tegevust.
- *Täiskasvanute koolituse seadus* (1993) sätestab täiskasvanute koolituse alused ja õiguslikud tagatised.
- *Välisriigis omandatud kutse kvalifikatsiooni tunnustamise seadusega* (2000) kehtestatakse välisriigis omandatud kutse kvalifikatsiooni tunnustamise alused ja kord töötamiseks reguleeritud ametikohal võttes arvesse Euroopa Liidu direktiive.

- *Vabariigi valitsuse 6. juuni 2005. a määrus nr 120 Eesti Vabariigi kvalifikatsioonide ja enne 20. augustit 1991. a antud endise NSV Liidu kvalifikatsioonide vastavus.*

Tasemeõppe läbimist tõendavad organid

- Haridus- ja Teadusministeerium koordineerib otseselt hariduspoliitika rakendamist ja korraldab õppekavade, õppeprogrammide, õpikute ja õppematerjalide ettevalmistamist.
- Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus (REKK) on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav riigiasutus, mille põhiülesanne on alus-, põhi- ja keskhariduse ning täiskasvanu- ja kutsehariduse valdkonnas riikliku hariduspoliitika ja keelepoliitika elluviimine. REKK valmistab ette ja juhib riiklike kutseõppekavade arendamist ning kontrollib kutseõppe õppekava registreerimisel selle vastavust vastava ametiala kutsestandarditele, mille on heaks kiitnud kutsenõukogu.
- 2001. aastal asutati Kutsekoda, mis kuulub Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalasse. Kutsekoja eesmärgiks on ühtse ja korrastatud kutsekvalifikatsioonisüsteemi loomisele ja arendamisele kaasaaitamine ning töötajate kvalifikatsiooni võrreldavuse ja teiste riikide poolt tunnustamise saavutamiseks eelduste loomine. Kutsekoda korraldab kutsenõukogude tegevust, kutsestandardite väljatöötamist, täiendamist ja parandamist ning hindamisaluste väljatöötamist. Samuti peab Kutsekoda riiklikku kutseregistrit. Kõikide kutsekvalifikatsioonide ülesehitus ja toimimine peab vastama kvaliteedistandarditele ja selgelt paigutuma kutsestandardite viietasemelisse raamistikku.
- Kutsenõukogu on vastava majandustegevuse valdkonna tööandjate/töövõtjate ühenduste, kutse- ja erialaliitude ning riigi volitatud esindajate koostööorgan. Kutsenõukogu tegevuse eesmärk on töötajate kvalifikatsiooni- ja kutseomistamise süsteemi rakendamine. Kutsenõukogu nimetab eksperdid oma kutsealal, kes töörühmades kaardistavad kutseala põhikutsed, töötavad välja kutsestandardid, kvalifikatsiooniastmestiku ja kutseomistamise skeemi.

Kutsekvalifikatsioonide tunnustamisel koheldakse kõiki taotlejaid võrdsetel alustel. Taotlejate kutseoskusi hinnatakse kutsekvalifikatsiooni eksamite kaudu. Eksamite soodustamiseks maksab eksamikulud lõpetaja kool õppeesmärgiks eraldatud vahenditest.

0802 – MITTEFORMAALSE JA VABAHARIDUSLIKU ÕPPE TÕENDAMINE JA TUNNUSTAMINE

Vastavalt *Erakooliseadusele* peab täiskasvanute koolitust pakkuv õppeasutus taotlema Haridus- ja Teadusministeeriumilt koolitusluba, kui nende poolt korraldatav õpe kestab enam kui 120 tundi aastas. Tööalast koolitust pakkuvatel asutustel peab olema koolitusluba, et korraldada riigieelarvest rahastatavat tööturukoolitust. Siiski on mitmeid koolitusluba mitteomavaid asutusi, mis pakuvad tööalast ja vabahariduslikku koolitust. Seetõttu ei tunnusta ametlik haridussüsteem nende koolitusprogrammide läbimist tõendavaid tunnistusi. Samas aga võivad kutset omistavad organid neid tunnistusi aktsepteerida.

Varasema õppe ja töökogemuse arvestamine (VÕTA) haridusasutuste poolt ei ole seadusega reguleeritud. Kõrgkoolid on ise sätestanud varasema õppe arvestamise reeglid

ja korra. Varasemat õpet ja mujal läbitud õpet ning varasemat töökogemust arvestab iga õppeasutus eraldi üliõpilase avalduse alusel. Õppeasutus võib õppekava läbimise hindamisel arvestada varasemaid tulemusi 50% ulatuses. Kõrgkoolid arvestavad teistes kõrgkoolides läbitud õpet ja võivad arvestada ka muudes haridus- ja koolitusasutustes läbitud õpet. Täiendõpet arvestatakse, kui see on lõppenud eksamiga või eeleksamiga. Teatud juhtudel arvestavad kõrgkoolid töökogemust, kui see on erialaga seotud, nt praktikaprogrammide läbimisel, praktiliste oskuste omandamisega seotud ainetes. Töökogemuse hindamisel võetakse arvesse töö käigus omandatud oskusi ja teadmisi ning nende vastavust õppekavale.

Kutsekvalifikatsiooni tõendamine ja omistamine

Vastavalt *Kutseeadusele* on kutsekvalifikatsiooni omistamine protsess, mille käigus isik tõendab oma kutse- ja erialase kompetentsuse taset. Kutsekvalifikatsiooni tõendamise vormid on kirjalik või suuline eksam, proovitöö, dokumentide alusel tõendamine või nimetatud vormide kombinatsioon. Konkreetse meetodi ja vormi kehtestab kutsekvalifikatsiooni omistav organ.

Üldiselt ei nõuta kutsestandardite madalamate tasemete (I-II) ametialadel eeltingimusena tasemeharidust tõendavat tunnistust. Kutsekvalifikatsiooni omistav organ peaks tõendamise reeglite kehtestamisel tõendama ja tunnustama mitteformaalset ja/või vabahariduslikku õpet.

Kõrgemate tasemete (IV-V) kutsestandardid nõuavad kõrgharidust tõendava diplomi olemasolu. Kvalifikatsiooni ümberarvestamisel võtab kutsekvalifikatsiooni omistav organ arvesse mitteformaalse ja/või vabaharidusliku õppe tulemusi. III taseme kutsestandardis võidakse eeltingimusena nõuda keskharidust tõendava tunnistuse või kõrgharidust tõendava diplomi olemasolu.

Europassi riiklik keskus

Kvalifikatsioonide suurenev läbipaistvus on üks eeldusi parema hariduse ja koolituse pakkumiseks. Eesti tunnustab erinevate dokumentide ühendamise kontseptsiooni kvalifikatsioonide ja pädevuste läbipaistvuse parandamiseks ja nende ühendamiseks ühtsesse kooskõlastatud raamistikku, mida tuntakse Europassina. Eesti alustab Europassi riikliku keskuse loomist 2005. aastal. Europassi riiklik keskus Eestis alustas tegevust mais 2005 ning loomisel on keskuse veebileht aadressil www.europassikeskus.ee.

09 – ÕPI-, KARJÄÄRI- JA TÖÖALANE NÕUSTAMINE

0901 – STRATEEGIA JA PAKKUMINE

Karjääriteenuseid osutatakse Eestis peamiselt avaliku sektori hariduse ja tööhõive struktuuride vahendusel. Teenusepakkumine haridussektoris on mitmekesisem ning jaguneb paljude erinevate asutuste ja tasandite vahel – sellest ka järgneva ülevaate erinevad mahud kahe sektori teenusepakkumise kirjeldustes. Karjääriteenuseid pakutakse ka erasektoris, kuid oma olemuselt on need mõnevõrra teistsuguse suunitlusega kui avalikus sektoris.

Karjääriteenused haridussektoris

Haridussektoris osutatakse karjääriteenuseid nii noorsootöö kui tasemehariduse raames. Noorsootöö osana on Haridus- ja Teadusministeerium alates 1999. aastast toetanud maakondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste asutamist ja tegevust, sõlmides igaaastased kokkulepped maavanematega, kes vastutavad teenuste osutamise eest oma maakonnas. Igas maakonnas on vähemalt üks keskus. Keskuste töötajad nii nõustavad soovijaid kohapeal kui ka külastavad oma linna ja maakonna koole, jagavad õpilastele karjääriplaneerimisalast infot, viivad vajadusel läbi testimist ning toetavad õpetajaid koolis toimuva karjääriõpetuse korraldamisel. Kuna karjäärinõustamine moodustab vaid ühe osa maakondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste tegevustest, on mitmetes keskustes peamine rõhuasetus pigem info jagamisel kui nõustamisel.

Haridus- ja Teadusministeerium valmistab ette uut integreeritud nõustamisteenuse mudelit noortele. Eesmärgiks on laiendada noorte teavitamis- ja nõustamiskeskustes pakutavaid teenuseid, sealhulgas nõustamist sellistes valdkondades nagu haridus, sotsiaalküsimused, psühholoogia ja karjäärivalik, ning lisaks jagada teavet tööturu ning muude noortele vajalike valdkondade kohta.

Üldhariduse raames on kõikidel koolidel alates 2004. aasta septembrist kohustus rakendada õppekava läbivat teemat *Tööalane karjäär ja selle kujundamine*. Mõnedes koolides on karjäärikoordinaatori ülesannete täitmiseks eraldi töötaja. Karjäärikoordinaatori ülesanneteks on koostöö nii aineõpetajate, klassijuhatajate kui maakondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste töötajate ning tööandjatega erinevate õppevisiitide ja karjääripäevade läbiviimiseks ning mõnel juhul karjäärilase õppe korraldamine koolis. See viiakse üldjuhul läbi valikaine vormis ja on suunatud 8. – 9. ja 11. – 12. klasside õpilastele.

Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks 2004 – 2006 kehtestab, et kutseõppeasutused on samuti kohustatud oma õpilastele karjääriteenuseid pakkuma. Rahaliste vahendite ja vastava koolituse läbinud spetsialistide nappuse tõttu osutavad tegelikkuses karjääriteenuseid ainult mõned üksikud kutseõppeasutused. Mõnedes koolides on õppekavasse lülitatud üleminekut töömaailma toetav õppeaine (kus tegeldakse näiteks töötusimisoskuste arendamise, töömaailma tutvustamise jms) või kutsutakse aeg-ajal väljastpoolt kooli nõustaja, kes viib õpilastega läbi isiksuse ja võimete teste ning jagab infot tööturu kohta.

Kõrghariduse tasandil pakutakse karjääriteenuseid viies Eesti suuremas ülikoolis. Keskuste peamiseks eesmärgiks on üliõpilaste töötusimisoskuste arendamine ja nende abistamine töö leidmisel. Samuti viiakse igal aastal läbi uuringuid lõpetanute tööhõive ja erialase töölerakendumise väljaselgitamiseks.

Lisaks asutas Haridus- ja Teadusministeerium 1998. aastal *Euroguidance* Eesti keskuse, mille eesmärgiks oli toetada karjääriteenuste pakkujaid inimeste õpingute ja tööalase vaba liikumise edendamisel ning Euroopa dimensiooni levitamisel hariduses ja praktilises väljaõppes. Aastate jooksul on keskuse tegevus laienenud, et toetada karjääriteenuste arengut Eestis. Keskus kannab lisaks Karjäärinõustamise Teabekeskuse nime ja ehkki keskus ise ei paku otsest nõustamisteenust lõpptarbijale, siis toetab see teenuse pakkujaid läbi järgmiste tegevuste: korraldab vastavalt teenuseosutajate vajadustele lühemaajalisi seminare ja koolitusi, koostab ja annab välja karjääriteenuseid toetavaid trükiseid, arendab erinevaid karjääriteenuseid toetavaid veebilehti, osaleb riiklikes töörühmades ja rahvusvahelistes projektides ning vahendab Eestisse välisekspertiisi. Keskusest on kujunenud Haridus- ja Teadusministeeriumi oluline partner karjääriteenuste valdkonna edasiarendamisel ning alates septembrist 2005 viib keskus läbi laiaulatuslikku riiklikku karjäärinõustamise projekti, mille kaasrahastajateks on Haridus- ja Teadusministeerium ning Euroopa Sotsiaalfond. Projekt kestab kuni 2008. aasta juulini ja selle eesmärgiks on tõsta karjääriteenuste kvaliteeti, et tõsta elukestvas õppes osalejate arvu ja parandada tööhõivet.

Karjääriteenused tööturusektoris

Tööturusektoris on karjääriteenuseks kutsenõustamine, mida pakuvad 22 koosseisulist kutsenõustajat 16 maakondlikus tööhõiveametis. Vastavalt kliendi vajadustele on nõustamise eesmärgiks aidata tal lahendada töö valikuga, tööalase karjääri ning töö saamise või kaotamisega seotud küsimusi. Kutsenõustamise käigus antakse töötajale nõuandeid ja infot kutse- ja õppevalikute tegemiseks, tööalaste eesmärkide seadmiseks ja nende elluviimiseks vajalike tegevuste kavandamiseks. Töö või koolituse soovitamisel arvestatakse nii töötaja hariduse, tööoskuste ja isikuomaduste kui tööturu võimaluste ja vajadustega.

Tööhõiveametite nõustajate võrgustiku tegevust koordineerib Eesti Tööturuamet, mis tegeleb spetsialistide koolitusega. Eesti on liitunud ka EURES võrgustikuga ning tööhõiveametite juures tegutseb hetkel 5 EURES nõustajat, kelle peamiseks ülesandeks on info jagamine ja nõustamisteenuse pakkumine töövõimaluste kohta Euroopas. Kuna välisriikides töötada soovivate inimeste arv üha kasvab, siis tõenäoliselt kasvab karjäärinõustamise nõudlus ja pakkumine lähiajal.

Karjääriteenused erasektoris

Erasektoris osutatavate karjääriteenuste hulgas on põhirõhk töövahendusel (nii näost näkku kui interneti teel). Üldiselt on sidemed erasektori ja avaliku sektori teenuseosutajate vahel nõrgad, ühiseid info- ja koolituspäevi korraldatakse harva. Ettevõtetes võivad karjäärinõustamisega tegeleda ka personalijuhid, kuigi selline tegevus on ametlikult sätestamata. Praeguseks on loodud esimesed sidemed haridussektori ja Eesti Personalitöö Arendamise Ühingu PARE vahel.

Eraettevõtted on noorte karjäärinõustamisse kaasatud eelkõige seeläbi, et erasektor osaleb õpilastele suunatud töövarju- ja karjääripäevadel ning tutvustab nii messidel kui õppeasutustes oma asutust ja töövõimalusi.

0902 – SIHTRÜHMAD JA TEENUSTE OSUTAMISE VIISID

Maakondlike noorte teavitamis- ja nõustamiskeskuste peamiseks sihtrühmaks on maakonnas elavad, õppivad ja töötavad 7-26-aastased noored. Samuti saavad keskustest

abi ja nõu nende vanemad ja õpetajad. Enamik teenustest on tasuta ja neid pakutakse nii individuaalselt kui ka grupitöö vormis, sageli koos arvutipõhiste tegevustega. Viimased hõlmavad peamiselt Internetist õppimis- ja töövõimalustega seotud infootsingut ja mõnikord ka isiksus- ja võimekustestide tegemist.

Kutsehariduses osalevate õpilaste arv, nende saavutused, väljalangevuse määr ning kõrge protsent töötute seas annab märku, et sihtrühmale suunatud karjääriteenuste järele on suur vajadus. Paraku on maakondlike teavitamis- ja nõustamiskeskuste spetsialistide koostöö kutseõppeasutustega on inimressursside nappuse tõttu olnud pigem juhuslik ja tavaliselt piirdunud grupisiseste isiksusetestide läbiviimisega. Juhul, kui kutseõppeasutuses on palgal karjäärinõustaja, hõlmavad tema ülesanded tööelu kohta informatsiooni jagamist, tööturul edukaks toimetulekuks vajalike oskuste arendamist ja tööotsingu toetamist. Kahjuks ei ole aga suuremas osas kutsekoolidest karjäärinõustajaid ning seetõttu võib öelda, et kutseõppeasutuste õpilastele ei ole hetkel ühtegi karjääriteenust suunatud.

Ülikoolide karjäärikeskused tegelevad üliõpilaste, tööandjate ja vilistlastega. Lisaks karjääriinfo vahendamisele ja karjäärinõustamisele on keskused sageli sillaks tööandjate ja üliõpilaste vahel, hallates tööpakkumiste ja tööotsijate andmebaase, korraldades töömaailma puudutavaid loenguid ja seminare, viies läbi ettevõtete tutvustusi ning vahendades infot tööalaste ja täienduskoolituskursuste kohta.

Tööhõiveametites osutatakse tasuta karjääriteenuseid ainult registreeritud töötutele ja koondamisteate saanud tööotsijatele, s.t. ametlikele tööotsijatele. Riskigrupi kuuluvad muuhulgas noored vanuses 16-24 eluaastat, väikelastega emad ning vanemad või erivajadustega inimesed. Kutsenõustamist viiakse läbi nii individuaalse vestluse kui ka rühmatöö vormis. Vestlus kestab tavaliselt tund aega, mille jooksul kasutab nõustaja mitmesuguseid meetodilisi materjale ja abivahendeid, küsimustikke ning teste nii paber kandjal kui elektroonilisel kujul. Mõnedes maakondades külastavad karjäärinõustajad aeg-ajalt omal algatusel koole, kus nad annavad loenguid tööeluga seotud teemadel.

Kuna paljud Eesti nõustajad omavad küllaltki head psühholoogiaalast haridust, kasutatakse nõustamisel palju elemente erinevatest nõustamis- ja teraapiasuundadest. Kõige levinumate meetodite seas on muuhulgas lahenduskeskne lühiteraapia, humanistlik ja käitumuslik suund. Viimastel aastatel toimunud sotsio-dünaamilise nõustamise seminarid, mida on läbi viinud rahvusvahelised eksperdid ja kus on osalenud ligikaudu 70 Eesti nõustajat, on pannud aluse nõustamise konstruktivistlike tehnikate levikule. Samuti leiavad kasutamist elemendid ka psühhoanalüütilisest, eksistentsialistlikust ja kognitiivsest lähenemisest.

0903 – TEENUSEOSUTAJAD

Eesti karjääriteenuste osutajatele on kehtestatud 3 kutsestandardit: karjäärinõustaja, karjääriinfo spetsialist ja karjäärikoordinaator (sealhulgas kutseõppeasutustes ja kõrgkoolides). Kõik kolm kutsestandardit on vastu võetud Kutsevalifikatsiooni Sihtasutuse poolt detsembris 2005. Karjäärinõustaja kutsestandard on välja töötatud varasema kutsestandardi alusel (kinnitatud juunis 2001), ülejäänud kaks kutsestandardit on uued.

Ajavahemikus november 2005 kuni juuni 2006 toimus kolme avalik-õigusliku ülikooli ühise õppekava alusel karjäärispetsialistidele pakutava koolituse esimene ja ühine etapp (6 ainepunkti), koolitus viidi läbi EL-i struktuurifondidest rahastatud *Karjääriteenuste projekti* raames. Koolituse teine etapp (2 ainepunkti) viiakse läbi eraldi kolmes grupis vastavalt spetsialiseerumisele: karjäärinõustajatele, karjääriinfo spetsialistidele ja kooli karjäärikoordinaatoritele.

Haridussektori teenuseosutajate kvalifikatsioon

2005. aasta detsembris kinnitati karjääriteenuste valdkonna kutsestandardid (karjäärinõustaja, karjääriinfo spetsialist ja kooli karjäärikoordinaator) ja tänaseks on karjäärinõustajatele loodud võimalus soorita kutseeksami. Kutsestandardid määratlevad eeldatava haridustaseme ja eeldatava õpitud eriala, mis võimaldab kutsealase täienduskoolituse läbimise korral töötada sellel kutsealal. Kutsekvalifikatsiooni omistamist saavad taotleda sellel kutsealal 3-5 aastat töötanud spetsialistid.

Üheski Eesti ülikoolis ei ole hetkel kinnitatud tasemehariduse (bakalaureus, magister) õppekava karjääriteenuste spetsialistide koolitamiseks, mistõttu vastavat eriala ei ole võimalik õppida. Hetkel töötavad karjääriteenuste osutajad on omandanud kutseala baasoskused mitmesuguste täienduskoolituste (sh vabahariduslike kursuste) läbimisega.

Kaks korda aastas korraldab Karjäärinõustamise Teabekeskus kolmepäevaseid info- ja koolitusseminare maakondlikes teavitamis- ja nõustamiskeskustes töötavatele teenuseosutajatele. Seminarid on suunatud nii haridus- kui ka tööturusektori nõustajatele ja edendavad seeläbi kahe sektori vahelist koostööd ja infovahetust. Teemadena on käsitletud näiteks infootsinguoskuste parandamist, majandus- ja tööhõivesuundumuste tutvustamist, lahenduskeskset nõustamist, kriisipsühholoogiat jms.

Tööturusektori teenuseosutajate kvalifikatsioon

Tööturusektoris töötav nõustaja peab omama kõrgharidust, soovituslikult psühholoogia, pedagoogika või sotsiaaltöö erialal. Eesti Tööturuamet on välja töötanud lühikese täienduskoolitusprogrammi kõikidele uutele tööhõiveametites tööd alustavatele nõustajatele. Samuti korraldab Tööturuamet regulaarseid koolitusi kõikidele tegutsevatele nõustajatele, et ühtlustada ja parandada nende ametioskusi. Kolm korda aastas kutsutakse nõustajad teabepäevadele, kus tutvustatakse uusi materjale ja meetodeid ning kus osalejad saavad arutada haldusküsimusi ning vahetada kogemusi.

10 – KUTSEHARIDUSE RAHASTAMINE – INVESTEERINGUD INIMRESSURSSIDESSE

1001 – RAHASTAMISE KORRALDAMINE

Haridus- ja Teadusministeeriumi ülesanne on välistada hariduskulude eelarvepoliitiline lühinägelikkus ning keskenduda koolitussüsteemi arengu jätkusuutlikkusele ja püsivusele. Sellega tagatakse koolituse tulemuslikkuse tõus. Kutsealase koolituse kulude katmiseks tagatakse üheaegselt kulutuste kokkuhoid vahendite ratsionaalsema ja tõhusama kasutamisega ning koondatakse ressursid prioriteetsetesse valdkondadesse, et tagada hariduspoliitiliste eesmärkide teostumine. Sellised eesmärgid seab *Kutsehariduse arengukava aastateks 2005-2008*, mille Vabariigi valitsus kinnitas 2005. aasta juulis.

Lähiaastatel mõjutab kutseharidussüsteemi rahaliste vahendite planeerimist oluliselt kutseõppekeskuste kiire väljaarendamise vajadus, mis on piirkonna majanduse ja sotsiaalse arengu tagamise eeldus. See nõuab järgnevatel aastatel mahukaid investeeringuid õppekeskkonna kaasajastamiseks, pedagoogide erialase kvalifikatsiooni tõstmiseks, tööturu arengute prognoosimiseks jms.

Alates 2005. aastast kasutatakse kutsehariduse rahastamiseks uusi koefitsiente, mis kajastavad erinevusi erialade maksumuses. *Kutsehariduse arengukava aastateks 2005-2008* kehtestab uued näitajad, mida kasutatakse kutseõppeasutuste eelarvete koostamisel. Alates 2005. aastast ei võeta rahastamisel arvesse enam kutseõppeasutuste pindasid ruutmeetrites, vaid lähtutakse ainult õppurite arvust. Lähimate aastate peamiseks prioriteediks kutsehariduse rahastamisel on koolituskoha baasmaksumuse oluline suurendamine (50% võrra aastaks 2007) ning investeerimisvõimaluste leidmine Euroopa Regionaalarengu Fondist (ERDF).

1002 – ESMASE KUTSEHARIDUSE RAHASTAMINE

Kutseõppeasutuste rahastamist reguleerib *Kutseõppeasutuse seadus*, mis sätestab, et kutseõppeasutust finantseeritakse riigi- ja kohaliku omavalitsuse eelarvest, sihtasutuste laekumistest, kooli põhitegevusega seotud tasulistest teenustest ja muudest vahenditest. Koolil on oma eelarve.

Riigi finantseeritavate koolituskohtade tellimus koostatakse koostöös Sotsiaalministeeriumi, Tööturuameti, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Regionaalministri Büroo, tööandjate ja töötajate ühenduste ning kutseliitudega.

Koolituskoha maksumuse igaks eelarveaastaks kehtestab Vabariigi Valitsus. Samuti kehtestab valitsus koefitsiendid õppevaldkondade (erialade, erinevate õppekavade) ja õppevormide (päevaõpe, õhtuõpe, õpipoisikoolitus) alusel ning koefitsiendid erivajadustega õpilastele õppe läbiviimiseks.

2004. a seisuga on kutseõppeasutuse koolituskoha maksumus 13 600 krooni, millest pedagoogide palkade ja sotsiaalmaksu kulu moodustab 8145 krooni ja õppevahendite soetamise kulu 950 krooni. Õppekulude arvestamisel korrutatakse koolituskoha maksumus õpilase kohta õppevaldkonna, õppevormi ja vajadusel ka erivajadusega õpilaste õppe läbiviimise koefitsiendiga. Lisaks sisaldab koolituskoha maksumus kutseõppeasutuste majandamiskulu ning mittepädagoogilise personali palga- ja sotsiaalmaksu kulu summas 4505 krooni.

Haridus- ja Teadusministeeriumi koostab eelarved vastavalt järgmisele valemile:

- riigi poolt tellitav koolituskohtade arv aastas x koolituskoha maksumus x õppevaldkonna koefitsient x õppevormi koefitsient

1003 – TÄIENDKUTSEÕPPE JA TÄISKASVANUHARIDUSE RAHASTAMINE

Täiend- ja ümberõpet Eestis riiklikult ei finantseerita, ehkki seda korraldavad lisaks erakutseõppeasutustele või koolitusfirmadele ka riiklikud kutseõppeasutused. Koolituse eest tasub tellija ehk füüsiline isik või tööandja, kes soovib oma töötajaid koolitada.

Riiklik toetab täiend- ja ümberõpet läbi maksusoodustuste tööandjale või eraisikule, kes tasub oma koolituse eest ise. Teatud täiendõppe ja täiskasvanute koolituse valdkondi võimaldab praegune seadusandlus läbi riigieelarve finantseerida järgmiselt:

Tasemekoolitus

Riik rahastab osalemist:

- õhtuses ja kaugõppes põhihariduse ja üldkeskhariduse omandamine täiskasvanute gümnaasiumides kõikidele soovijatele
- kaugõppes kutsekeskhariduse omandamine keskhariduse baasil ligikaudu 800 kuni 900 koolituskoha ulatuses
- kõrghariduses osakoormusega õpe ainult teatud valdkondades (näiteks kõrghariduseta õpetajad)

Tööalane koolitus

Riigieelarves on ette nähtud vahendid pedagoogide (3% palgafondist), ametnike (2-4% palgafondist) ning töötute ja töötajate (Sotsiaalministeeriumi vastutusalas) täiend- ja/või ümberõppeks. Põllumajandusministeerium on rakendanud ka koolitustoetuste maksmist põllumajandussektoris töötavate inimeste täienduskoolituseks. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS) rakendab koolitustoetuste programmi, mida kaasrahastatakse EL-i struktuurifondidest. Toetust on võimalik taotleda ettevõtetel ja selle eesmärk on pakkuda võimalust töötajate ümber- ja täiendõppeks. Mitte-eestlastel on võimalik taotleda toetust eesti keele õppimiseks Interest projekti raames.

Vabahariduslik koolitus

Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarvest eraldatakse konkursi korras vahendeid ligikaudu 45 vabaharidusliku koolituskeskuse juhi ja pedagoogide töötasu maksmiseks. Konkursi korraldab vabahariduslike koolituskeskuste katusorganisatsioon - Eesti Vabaharidusliit.

Üldiselt tasuvad koolituse eest inimesed ise või nende tööandjad. Riik toetab inimeste koolituses osalemist kehtiva maksusüsteemi kaudu. *Tulumaksuseaduse* (1999) alusel on inimesel õigus tulumaksuvabastusele koolituseks kulunud summa ulatuses ja tööandja poolt rahastatud tööalast koolitust ei käsitleta erisoodustusena. Samas loetakse erisoodustuse alla tööandja poolt töötaja tasemekoolituse ja vabaharidusliku koolituse rahastamine. *Käibemaksu seaduse* alusel ei maksustata käibemaksuga alus-, põhi-, kesk- või kõrghariduskoolitust, üldharidusega seotud eraõppetundide andmist või muud koolitust (välja arvatud äriühingu või füüsilisest isikust ettevõtja pakutav koolitus).

Täiendõppekursuste maksumuse % kõigist tööjõukuludest (kõigi ettevõtete arvestuses) kulude liigi järgi (1999)

	KULUD KOKKU	OTSESED KULUD	OSALEJATE TÖÖJÕUKULUD
EU-15	2.3	1.4	0.8
EESTI	1.8	1.3	0.5

Eestis jäävad tööjõukulud EU-15 keskmisele alla ja täiendõppekursuste hind on suhteliselt kõrge. Kokkuvõttes on tööandjate kulutused töötajatele väiksemad.

Täiskasvanute koolituse seadus võimaldab koolitus- ning uuringuprioriteetide väljakuulutamist, kohustades Haridus- ja Teadusministeeriumi oma eelarves ette nägema vahendid riiklike prioriteetide elluviimiseks.

EL struktuurifondide kasutamine

Alates 2004. aastast saab Eesti toetust EL struktuurifondidest. Euroopa Sotsiaalfond (*European Social Fund – ESF*) on ette nähtud inimressursi arendamiseks ning selle toel on Haridus- ja Teadusministeerium kavandanud tegevusi elukestva õppe soodustamiseks. Elukestva õppe võimaluste ja tingimuste arendamise vajadust kirjeldab *Eesti riiklik arengukava EL struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2004-2006* (RAK) ning arengukava programmitäiend. Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusalasse kuuluvad kaks arengukava meetet: prioriteedi 1 meede 1.1. (inimressursi arendamine) ning prioriteedi 4 meede 4.3. (infrastruktuuri arendamine).

1004 – TÖÖTUTE NING TÖÖTURUL MITTEOSALEVATE GRUPPIDE KOOLITUSE RAHASTAMINE

Eestis koordineerib ning finantseerib töötute tööalast koolitust Tööturuamet, mis tegutseb Sotsiaalministeeriumi valitsemisalas. Tööturuameti koosseisu kuuluvad 16 piirkondlikku tööhõiveametit. Tööturuameti ja tööhõiveametite eesmärk on efektiivset tööturupoliitikat kasutades vähendada tööpuudust ning abistada tööotsijaid ja tööandjaid. Töötute ümber- ja täiendõppeks ettenähtud tööturukoolituse kursusi tellivad maakondlikud tööhõiveametid üldjuhul kutseõppeasutustelt. Samuti võib neid tellida füüsilistelt või juriidilistelt isikutelt, kellele Haridus- ja Teadusministeerium on andnud täiskasvanute koolituse loa. Mahukamate koolitustellimuste täitmiseks korraldavad tööhõiveametid riigihankeid.

Õppestipendium määratakse töötule, kui ta osaleb ühel kursusel vähemalt 80 tundi. Tööhõiveamet peab arvestust õppestipendiumi saajate kohta.

Töötu sotsiaalse kaitse kulutused (tuhat krooni)							
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
TÖÖTU SOTSIAALSE KAITSE KULUTUSED KOKKU	90453,1	95603,2	246375,0	268540,9	269853,3	191248,0	161281,5
SEALHULGAS:							
ÕPPE KORRALDAMINE	27755,7	27775,6	31993,0	32192,4	42304,3	47524,8	46511,4
ÕPPESTIPENDIUM	5341,9	4051,7	6019,8	6081,6	7317,4	7147,7	7225,0

Allikas: Tööturuamet

Seoses Euroopa Liiduga liitumisega suunatakse täiendavat tähelepanu ning finantse ka töötute konkurentsivõime tõstmisele. *Eesti riiklik arengukava 2004-2006* näeb meetmega ette töötute sotsiaalse kaasatuse suurendamist (meede 1.1.), seda eelkõige läbi aktiivsete tööturumeetmete laialdasema kasutuselevõtu. Tõstmaks süsteemi efektiivsust ning Arendamisel on uued aktiivsed tööturumeetmed, mis vastaksid paremini töötute ja tööandjate vajadustele. Eelistatud on pikemaajalised kursused nendel kutsealadel, mille järele on tööturul suurem nõudlus. Lisaks pakutakse töötutele ka ettevõtluskoolitust.

1005 – INIMRESSURSID: RAHASTAMISEST INVESTEERINGUTENI

Esmane kutseõpe

Peamine eesmärk lähitulevikuks on eraldada kutseharidussüsteemi lisavahendeid, tõeses koolituskoha baasmaksumust 50% võrra aastas (13600 kroonilt 2004. aastal 20400 kroonini 2007. aastal). Läbi õppekoha baasmaksumuse tõstmise luuakse alus kutseõpetajate töö väärilisemaks tasustamiseks ja kaasaegsete õppevahendite hankimiseks.

Riigikutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduse kava aastateks 2005-2008 näeb ette kutseõppeasutuste arvu olulise vähenemise. Kutseõppeasutused liidetakse, mis loob võimalused olemasoleva ressursi kontsentreerimiseks ning rahaliste vahendite paremaks suunamiseks. Kui 2004. aastal jaguneb ligikaudu 700 miljoni kroonine kutseõppeasutuste eelarve 49 riigikutseõppeasutuse vahel, siis aastaks 2008 on finantseeritavate riigikutseõppeasutuste arv vahemikus 25-29.

Aastatel 2004-2006 saavad Euroopa Regionaalarengu (ERDF) fondist rahalisi vahendeid 10 kutseõppeasutust kokku 301,7 miljoni krooni suuruses summas. Aastateks 2007-2008 on ERDF fondist kutseõppeasutustele planeeritud ligikaudu 170 miljonit krooni. Nimetatud summad kasutatakse kutseõppeasutuste õppebaaside renoveerimiseks ja täiustamiseks ning õpilaste õppe- ja elutingimuste parandamiseks.

Lähiaastatel on valdkonna arendamiseks ja riiklike prioriteetide elluviimiseks võimalik kasutada lisaressurssi Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) vahendite näol. *Eesti riikliku arengukava aastateks 2004-2006* esimese prioriteedi meetme 1.1 esimese programmeerimisperioodi (2004-2006) kogumaht on 838 479 610 krooni, mis sisaldab 25% Eesti avaliku sektori toetust ja 75% ESFi toetust. Pikemas perspektiivis on vaja

arvestada, et üksnes välisabi vahenditele ei saa lootma jääda ning valdkond vajab senisest suuremaid riiklikke investeeringuid.

Täiendõpe

Riik toetab mitmesuguseid tegevusi vastavalt dokumendile *Täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteetidid aastatel 2004-2006*, mille Vabariigi Valitsus kinnitas 2004. aastal. Täiskasvanukoolituse seaduse alusel eraldatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi vahendusel ressursse riiklike prioriteetide elluviimiseks.

Kavas on suurendada nii otsest kui kaudset riiklikku toetust, et muuta haridus ja koolitus kättesaadavamaks. Järgnevatel aastatel on võimalik kasutada lisaraha Euroopa Sotsiaalfondist, mis võimaldab pakkuda koolitust vähese konkurentsivõimega inimestele ning töötutele. Vahendeid kasutatakse eesmärgiga töötada välja varasema õpi- ja töökogemuse arvestamise süsteem, kutsekvalifikatsioonide süsteem ja karjäärinõustamise süsteem. Kõigi nende tegevuste eesmärk on toetada elukestva õppe põhimõtteid.

Täiskasvanuhariduse arengukava aastateks 2005-2008 valmis Haridus- ja Teadusministeeriumi juhtimisel ning esialgne kava näeb ette töögrupi moodustamist täiskasvanuhariduse rahastamise süsteemi väljatöötamiseks.

11 – EUROOPA JA RAHVUSVAHELINE MÕÕDE – ELUKESTEV ÕPE HARIDUSES
1101 – EUROOPA LIIDU POLIITIKA PRIORITEETIDE, PROGRAMMIDE JA ALGATUSTEGA SEOTUD RIIKLIKUD STRATEEGIAD

Valitsuse üldiseid eesmärke ja prioriteete Euroopa Liiduga seotud küsimustes on kirjeldatud dokumendis “Valitsuse Euroopa Liidu poliitika 2004–2006”. Eesti toetab EL-i hariduspoliitika peamisi eesmärke: tingimuste loomist teadmispõhisele majandusele üleminekuks ning inimkapitali arendamist konkurentsivõimelise tööturu toetamiseks. Nende eesmärkide täitmiseks peame oluliseks ühtse haridusruumi loomist Euroopa Liidus, mis aitab kaasa tööjõu konkurentsivõime ja paindlikkuse tõstmisele. Eesti rõhutab eriti tähelepanu pööramist järgnevatele valdkondadele:

- elukestva õppe (eriti tööalase täienduskoolituse) ning mitteformaalse hariduse arendamine ning moderniseerimine, sh vähemate võimalustega sihtrühmadele hariduse kättesaadavuse soodustamine;
- hariduse ja teaduse mobiilsusprogrammide arendamine;
- hariduse kvaliteedi tõstmine, sh kvaliteedikindlustuse süsteemide väljaarendamine nii rahvuslikul kui ka Euroopa tasandil;
- õpetaja rollide ja pädevuste määratlemine ning õpetajahariduse (eriti kutseõpetaja) kaasajastamine ja sihipärane arendamine;
- noorsootöö struktuuri ja kvaliteedi arendamine ning noortevaldkonna alase koostöö laiendamine, sealhulgas noorsoo-uuringute valdkonna edasine arendamine Euroopas ja siseriiklikult.

Haridus ja koolitus on valdkonnad, millesse EL sekkub väga vähe. Vastavalt Euroopa Liidu lepingus sätestatule (art 149 - 150) ei tee ühendus hariduse valdkonnas oma liikmesriikidele täpseid ettekirjutusi, vaid sätestab üldised eesmärgid ja koostööpõhimõtted. Ühendus aitab kaasa kvaliteetse hariduse arendamisele, soodustades koostööd liikmesriikide vahel ning toetades ja täiendades vajaduse korral nende tegevust. Iga liikmesriik võtab endale vastutuse õpetuse sisu ja haridussüsteemide korralduse eest.

Hariduse ja koolituse valdkonnas käsitleb EL-i õigus peamiselt soovituslikke õigusakte, mis aitavad kaasa kvaliteetse hariduse, koolituse ja kutseõppe arendamisele, õppijate ja õpetajate liikuvusele, keeleõppele, informatsiooni ja kogemuste vahetamisele jne. Eesti võtab nendes õigusaktides sisalduvaid soovitusi arvesse oma hariduspoliitika kujundamisel. Laiemas plaanis põhinevad Eestis kutseõppe ja täiskasvanuhariduse eesmärgid *Lissaboni strateegia* ning *Kopenhaageni deklaratsiooni*, *Bologna deklaratsiooni* ning programmi *Haridus ja Koolitus 2010* elukestvat õpet käsitlevatele punktidele, samuti dokumendile *Euroopa elukestva õppe piirkonna rajamine*.

Eesti on teinud koostööd Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooniga (*Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*) alates 1990. aastate algusest. 2003. aastal rahaldas OECD Nõukogu Eesti Haridus-ja Teadusministeeriumi taotluse vaatlejastaatuse saamiseks OECD hariduskomitees (*Education Committee*). Osalemine OECD hariduskomitee töös võimaldab võrrelda Eesti hariduspoliitilisi suundumusi arenenud riikide hariduspoliitikas toimuvaga ning kasutada saadud informatsiooni ja kogemusi paremate poliitiliste otsuste tegemisel. Lisaks liitub Eesti 2006. aastal PISA võrdleva haridusuuringuga.

Eesti kutseharidussüsteemi arengukavas aastateks 2005.-2008 keskendutakse muuhulgas kahele elukestva õppe soodustamise tahule. Esiteks peaks kutseõppeasutuses õppija omandama edasiõppimiseks vajalikud hoiakud ja oskused. Samuti peaks kutseõppeasutused mängima suuremat rolli täiskasvanuhariduses. Kutseõppeasutuste infrastruktuuri muudetakse riigieelarve ja Euroopa tõukefondide vahenditest, et võimaldada kaasaegsete, töandjate vajadustega kooskõlas olevate oskuste pakkumist. Sama infrastruktuuri kasutatakse ka täiskasvanute hariduse ja koolituse arendamiseks.

Kuna noorte õppijate arv väheneb, on kutseõppeasutustel tulevikus rohkem vahendeid täiskasvanute koolitamiseks. Lisaks omandavad kutseõpetajad teadmisi ja oskusi täiskasvanuhariduse valdkonnas. Õppekavade arendamine, õpetajakoolitus ja muud sisulised küsimused rahastatakse osaliselt Euroopa Sotsiaalfondist. Vastavalt tegevuskavale peaks riiklik kvalifikatsioonisüsteem võimaldama töötajatel liikuda kohalikul ja rahvusvahelisel tööturul. Dokumendis on rõhutatud, et kutseõppeasutused peaks kaasama rohkem täiskasvanud õppijaid. Sellel eesmärgil nähakse ette mitteformaalse ja vabaharidusliku õppe arendamist ja nende arvessevõtmisele. Vastavalt kavale arendatakse välja teenused, mis võimaldavad tööjõu suuremat liikuvust. Samuti on eesmärgiks arendada täiskasvanute karjäärinõustamist ja kvalifikatsioonisüsteemi.

Elukestva Õppe strateegia aastateks 2005-2008 (kinnitatud valitsuse poolt 3. novembril 2005) peamiseks taotluseks on täiskasvanutele suunatud õppimisvõimaluste suurendamine. Strateegia seab eesmärgiks tõsta 25-64-aastaste koolitusel osalejate arvu aastaks 2008 10% võrra. Lissaboni strateegia eesmärk on saavutada aastaks 2010 näitaja 12,5%.

Täiskasvanuhariduse riiklikud prioriteetidid aastatel 2004-2006 toetavad täiskasvanuhariduse ja elukestva õppe põhimõtete rakendamist. Lisaks eelmainitud eesmärkidele on kavandatud täiskasvanuhariduse rahastamismudeli loomine, mis läbi maksusüsteemi motiveeriks ettevõtteid oma töötajate koolitusse investeerima. Samuti seatakse eesmärgiks koostöö EL-iga hariduse, koolituse ja noorsootöö valdkonnas ning osalemine haridus- ja noorteprogrammides Socrates, Leonardo da Vinci ja Euroopa Noored.

1102 – HARIDUSE EUROOPASTUMISE / RAHVUSVAHELISTUMISE MÕJU

1.mail 2004 sai Eestist Euroopa Liidu liikmesriik ning lähiaastatel jätkub Eesti hariduselu rahvusvahelisemaks muutumine läbi tiheda koostöö EL-i liikmesriikide ja naaberriikidega. Nii kutseõppeasutused kui ka kõrgkoolid plaanivad kutsuda välisriikidest õppejõude ja teadlasi, parandada õppetööks vajalikke tingimusi, uuendada õppeprogramme, avada võõrkeelseid õppekavasid jne. Konkurents teiste Euroopa haridus- ja teadusasutustega sunnib ka Eestit rohkem pingutama ning õppimisvõimalusi parandama.

Euroopa Liidu ühtne haridusruum aitab oluliselt kaasa riikidevahelisele hariduskoostööle ja keeleõppele, samuti õppurite ja töötajate vabale liikumisele. Põhimõtteliselt võivad teiste riikide õpilased õppida Eesti kutseharidussüsteemis, kuid peamiseks takistuseks on puudulik keeleoskus. Tasemeõpe (ISCED 3 kutsehariduses) toimub eesti ja vene keeles, kuigi lühikeste kursuste puhul tehakse ka erandeid. Mõnes kursuse osas on võimalik e-õpe, kuigi kutseõpet peetakse liiga praktiliseks, et rakendada kaugõpet kogu kursuse ulatuses.

Paljud kutseõppeasutuste rahvusvahelise koostöö algatused on saanud alguse koolidest endist. Peaaegu kõik kutseõppeasutused teevad aktiivset koostööd teiste riikide sama valdkonna kutseõppeasutustega. Enamasti toimub koostöö naaberriikidega ning on suures osas seotud õpilaste ja õpetajate vahetusega. On ka näiteid õppekavade arendamise projektidest koos välisriikide koolidega erinevate Euroopa Liidu programmide raames.

BIBLIOGRAAFILISED ALLIKAD

TEEMA 1

Structures of Education, Vocational Training and Adult Education Systems in Europe / Eurydice; Cedefop; European Training Foundation.- Tallinn, 2004.
http://www.eurydice.org/Documents/struct2/frameset_EN.html

World Population Prospects: the 2000 revision. Vol II: The Sex and Age Distribution of the World Population / United Nations.- New York, 2001.

Eesti Statistikaamet: <http://www.stat.ee>

Haridus- ja Teadusministeerium: <http://www.hm.ee>

Labor Force Survey / Eurostat, Newkronos.

TEEMA 2

Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2004–2006 / Rahandusministeerium.- Tallinn, 2004.
http://www.struktuurifondid.ee/failid/ESTONIAN_SPD-c_FINAL.pdf

Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2004–2006.

Programmitäiend / Rahandusministeerium.-Tallinn, 2004.

http://www.struktuurifondid.ee/failid/Programme_Complement27.04.pdf

Zelloth, H. Monograafia Eesti kutsehariduse, täienduskoolituse ning tööhõiveteenuste süsteemide ja struktuuride kohta.- Tallinn, 2003
<http://www.innove.ee/ee/files/monograph2002.pdf>

Eesti kutseharidussüsteemi arengukava aastateks 2005-2008 / Haridus- ja Teadusministeerium.- Tallinn, 2004.

<http://www.hm.ee/uus/hm/client/download.php?id=1172>

TEEMA 3

Zelloth, H. Monograafia Eesti kutsehariduse, täienduskoolituse ning tööhõiveteenuste süsteemide ja struktuuride kohta.- Tallinn, 2003.
<http://www.innove.ee/ee/files/monograph2002.pdf>

Tegevuskava kutseharidussüsteemi arendamiseks Eestis aastatel 2001–2004 / Haridus- ja Teadusministeerium; Hariduse ja Tööhõive Seirekeskus.- Tallinn, 2001.

http://www.innove.ee/ee/files/Kutsehariduse_tegevuskava.pdf

Short Country Report – Estonia 2002 / European Training Foundation; Estonian National Observatory.-Tallinn, 2002.

<http://www.innove.ee/ee/files/Short%20Country%20Report%202002.pdf>

Ühise tegevuse kokkulepe töäjõu kvalifikatsiooni tööturu vajadustega vastavusse viimise kiirendamiseks aastatel 2001-2004/ Haridus- ja Teadusministeerium; Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium; Eesti Ametiühingute Keskliit.- Tallinn, 2000.
<http://www.innove.ee/ee/files/Yhise%20tegevuse%20kokkulepe%2011.12.00.pdf>

Sotsiaalsete partnerite roll koolituse arendamisel Eestis / Foundation Vocational Education Reform in Estonia; Estonian National Observatory.- Tallinn, 1997.
<http://www.innove.ee/ee/files/Sotspartnerite%20roll%20est.pdf>

Eesti Vabariigi Põhiseadus (RT 1992, 26, 349)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=633949>

Eesti Vabariigi haridusseadus (RT 1992, 12, 192)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816786>

Kutseõppeasutuse seadus (RT I 1998, 64/65, 1007)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816782>

Põhikooli- ja Gümnaasiumiseadus (RT I 1993, 63, 892)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784125>

Ülikooliseadus (RT I 1995, 12, 119)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784129>

Erakooliseadus (RT I 1998, 57, 859)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816790>

Rakenduskõrgkooli seadus (RT I 1998, 61, 980)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784141>

Täiskasvanute koolituse seadus (RT I 1993, 74, 1054)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=754276>

Kutseadus (RT I 2001, 3, 7)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=690522>

Välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni tunnustamise seadus
(RT I 2000, 29, 168)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=764829>

Puhkuseadus (RT I 2001, 42, 233; RT I 2002, 61, 375)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=689625>

Palgaseadus (RT I 1994, 11, 154)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=809926>

Avaliku teenistuse seadus RT I 1995, 16, 228)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=742925>

Eesti Vabariigi töölepingu seadus (RT 1992, 15/16, 241)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=751915>

Tulumaksuseadus (RT I 1999, 101, 903)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=765523>

TEEMA 4

Zelloth, H. Monograafia Eesti kutsehariduse, täienduskoolituse ning tööhõiveteenuste süsteemide ja struktuuride kohta.- Tallinn, 2003.
<http://www.innove.ee/ee/files/monograph2002.pdf>

Tegevuskava kutseharidussüsteemi arendamiseks Eestis aastatel 2001–2004 / Haridus- ja Teadusministeerium; Hariduse ja Tööhõive Seirekeskus.- Tallinn, 2001.
http://www.innove.ee/ee/files/Kutsehariduse_tegevuskava.pdf

Phare 2002: <http://www.innove.ee/ee/?p=2&op=page&pID=124>

Rakenduskõrgkooli seadus (RT I 1998, 61, 980)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784141>

Kutseõppeasutuse seadus (RT I 1998, 64/65, 1007)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816782>

TEEMA 5

Märja, T. Täiskasvanute koolitus ettevõtetes. Elukestva õppe vajaduste analüüs. Tallinn, 2003.

Täiskasvanuhariduse arengukava projekt aastateks 2005-2008 / Haridus- ja Teadusministeerium.- Tartu, 2004. <http://www.hm.ee>

Riigukutseõppeasutuste võrgu ümberkorralduse kava aastateks 2005-2008 / Haridus- ja Teadusministeerium.- Tartu, 2004.

Hariduskorraldus vanglas. Arengukava 2004-2006./ Haridus- ja Teadusministeerium.- Tartu, 2004.

Eesti riiklik arengukava Euroopa Liidu struktuurifondide kasutuselevõtuks – ühtne programmdokument 2004–2006. Meede 1:1. Tööjõu paindlikkust, toimetulekut ja elukestvat õpet tagav ning kõigile kättesaadav haridussüsteem./ Rahandusministeerium.- Tallinn, 2004.

Koalitsioonileping 2003-2007. Tallinn, 2003.

Tööturuteenuse seadus (RT I 2000, 57, 370)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=693668>

Tulumaksuseadus (RT I 1999, 101, 903)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=765523>

Põhikooli- ja Gümnaasiumiseadus (RT I 1993, 63, 892)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784125>

Rakenduskõrgkooli seadus (RT I 1998, 61, 980)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784141>

Ülikooliseadus (RT I 1995, 12, 119)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784129>

Erakooliseadus (RT I 1998, 57, 859)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816790>
 Töötü sotsiaalse kaitse seadus (RT I 2000, 57, 371)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=262341>

Maaelu ja põllumajandusturu korraldamise seadus (RT I 2004, 32, 227)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=745253>

Täiskasvanute koolituse seadus (RT I 1993, 74, 1054)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=754276>

Kutseõppeasutuse seadus (RT I 1998, 64/65, 1007)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816782>

Kutsekvalifikatsiooni süsteem
<http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/3>

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
<http://www.eas.ee/?lang=eng&PHPSESSID=4d601c5bacca035ce5c114c392ecf013>

Vaata Maailma Sihtasutus
http://www.vaatamaailma.ee/servlet/page?_pageid=58&_dad=VM&_schema=PVTM&_mode=3

TEEMA 6

Kutseõppeasutuste õpetajad. Statistika. <http://www.hm.ee>

Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded (RTL 2002, 96, 1486)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=801384>

Õpetajate koolituse raamnõuded (RT I 2000, 87, 575)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=812791>

Õpetajakoolituse riiklik arengukava 2003-2010 (projekt)/ Haridus- ja Teadusministeerium.- Tartu, 2003.

Keskmine bruto- ja netokuupalk põhitegevusala järgi / Eesti Statistikaamet.
<http://www.stati.ee/>

Kutseaasta. Haridus- ja Teadusministeerium. <http://www.hm.ee/>

Kutsepedagoogika. Bakalaureuseõppe õppekava / Tallinna Pedagoogikaulikool. Tallinn, 2002 [WWW] <http://www.tpu.ee>

Õpetajate koolituse raamnõuded (RT I 2000, 87, 575)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=812791>

Pedagoogide kvalifikatsiooninõuded (RTL 2002, 96, 1486)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=801384>

Pedagoogide atesteerimise tingimused ja kord. Haridus- ja teadusministri määrus nr 69 (RTL 2002, 115, 1649)

TEEMA 7

Kangor, M. Kutseõpetajate pädevused lähtuvalt nende pedagoogilistest arusaamadest ja professionaalsest arengust. Tartu Ülikooli pedagoogika osakond. Tartu, 2003. [magistritöö].

Leonardo da Vinci projektide andmebaas:
<http://www.innove.ee/ee/?p=2&op=page&pID=142>

Haridus- ja Teadusministeerium
<http://www.hm.ee/>

Tartu Kutsehariduskeskus
<http://www.khk.tartu.ee/>

Võrumaa Kutsehariduskeskus
<http://www.vkhk.ee/sisukord.html>

TEEMA 8

Eesti Vabariigi haridusseadus (RT 1992, 12, 192)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816786>

Ülikooliseadus (RT I 1995, 12, 119)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=784129>

Kutseõppeasutuse seadus (RT I 1998, 64/65, 1007)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=816782>

Täiskasvanute koolituse seadus (RT I 1993, 74, 1054)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=754276>

Kutseseadus (RT I 2001, 3, 7)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=690522>

Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutuse põhikiri
<http://www.kutsekoda.ee/default.aspx/3/menu/254>

Kutsekvalifikatsiooni Sihtasutus

<http://www.kutsekoda.ee>

Tegevuskava kutseharidussüsteemi arendamiseks Eestis aastatel 2001-2004/ Haridus- ja Teadusministeerium; Hariduse ja Tööhõive Seirekeskus.- Tallinn, 2001.

http://www.innove.ee/ee/files/Kutsehariduse_tegevuskava.pdf

TEEMA 9

Education, Labour Market and Careers Guidance in Estonia / Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove; Karjäärinõustamise Teabekeskus.- Tallinn, 2004.

<http://www.innove.ee/en/?p=2&op=page&pID=76>

TEEMA 10

Tööturuamet:

<http://www.tta.ee/est/t33turuamet/yldinfo.html>

Haridus- ja Teadusministeerium

<http://www.hm.ee>

TEEMA 11

Haridus- ja Teadusministeerium

<http://www.hm.ee>